

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen Danske Slægtsforskere:
www.slaegtogdata.dk

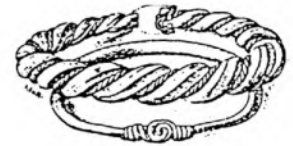
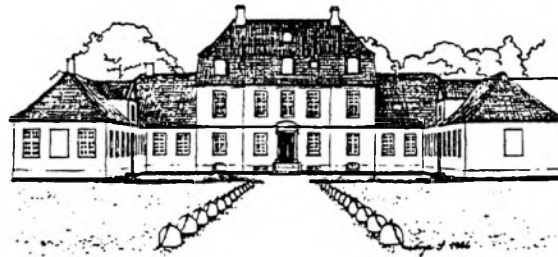
Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Drejer det sig om værker, som er omfattet af ophavsret, skal du være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig brug.

ISSN 0905 8834

Årsskrift 2017 Ledøje-Smørum Historisk Forening og Arkiv

**Årsskrift 2017
Ledøje-Smørum
Historisk Forening
og Arkiv**

Foreningens bestyrelse

Formand	Anni Agerskov	4465 4720
Næstformand og sekretær	Inga Nielsen	2218 3696
Kasserer	Niels Henrik Rank	2027 4070
	Hans Bindslev	5377 5455
	Finn Sølvbjerg Hansen	4465 9927
	Line Ludvigsen	4465 3547
	Svend Waltenburg	4466 0251
Suppleant	Bent Thygesen	4497 5054
	Hannah Rank	2465 6727
Revisorer	Ebbe Engmark	4465 2829
	Birgit Kragh Larsen	4465 9291
Suppleant	Normann Frederiksen	2622 5802

Historisk Forenings Samling

Adresse Smørum gamle Skole
Smørum Bygade 35
2765 Smørum

Åbningstid 1. søndag i måneden kl. 13-16
(undtagen helligdage og juli måned)

Lokalhistorisk Arkiv

Adresse Smørum gamle Skole
Smørum Bygade 35
2765 Smørum

Arkivleder Rolf Kjær-Hansen

Telefon 7259 7738

Åbningstid Hver torsdag kl. 10-13
1. lørdag i måneden kl. 11-13
(undtagen helligdage og juli måned)

Indhold

Forord	3
Vikingetidens gravplads ved Rytterkær bliver synlig... 4	
Godsbesiddere i Smørumovre 1085-1906	9
Alexander Helphand Parvus mellemmand under Første Verdenskrig	16
Jens Oluf Laurits Sørensen Smørum.....	20
Mennesket, maleren og soldaten Poul Hugo Weber ...	27
Min barn- og ungdom i Lille Smørum.....	35
Ledøje-Smørum Tennisklub 40 års jubilæum den 17. august 2017	41
Nye genstande 2015 og 2016	46
Med Historisk Forening i Baltikum	54
Lokalarkivet 2017	59
Historisk Forening 2017	62

Artikler i Årsskriftet afspejler ikke nødvendigvis
foreningens holdninger.
Ved citat fra Årsskriftets artikler skal kilde angives.

Årsskrift 2017

Redaktion Anni Agerskov
Finn Larsen
Svend Waltenburg
Inga Nielsen

Layout Fredi Paludan Bentsen

Tryk

 LaserTryk.dk

Forord

Under arkæologiske forundersøgelser i 2016 af det område, der ligger op til Rytterkærudgravningen fra 1989-91, stødte man på noget så usædvanligt som seks bautasten fra vikingetiden. Årsskriftets første artikel handler om dette fund. Ved tidligere borgmester i Ledøje-Smørum Kommune nu afdøde Jens Jørgen Nygaards mellemkomst blev det besluttet, at bautastenen skulle genrejses på deres oprindelige plads, og efter en ændring i bebyggelsesplanen for området bliver der anlagt et lille grønt område omkring disse. Endnu en gang lykkedes det Jens Jørgen Nygaard at sætte fokus på Ledøje-Smørums spændende historie. Æret være hans minde.

Hugo Weber, indkaldt som tysk soldat ved Østfronten, skrev i oktober 1943 følgende hjem til sine kære: ”Ved den store Tilbageværelse fra Fronten var vi saa altid de sidste. Om Dagen var vi i Kampen med Russerne og holdt saa Stillingen den Dag eller flere Dage – ganske efter Omstændighederne, og om Natten marcherede vi – på små stier osv. og indtog den næste Morgen – nye Stillinger.”

I en anden artikel møder vi levemanden Alexander Helphand Parvus, som bl.a. har udtalt følgende: ”Jeg er en købmand, der sælger ideer,” og ”Jeg søger et fædreland. Hvor er der et fædreland for billige penge?” Ved at kombinere de to artikler fra den store verden med fem artikler med lokalt stof håber vi, at vi kan bidrage til at give en fornemmelse af de utroligt forskellige forhold, som mennesket gennem tiden har levet under, og på den måde være med til at give en forståelse for vores egen tid.

Som de foregående år slutter vi af med artikler om årets rejse og arbejdet i henholdsvis Lokalarkiv og Historisk Forening. Den faste artikel ”Nye genstande” er i år udvidet, så der beskrives genstande indleveret både i 2015 og 2016.

Også i år skal der lyde en stor tak til vore skribenter for at bidrage med spændende artikler og til vore sponsorer, herunder Dansk Lokalhistorisk Forening, for økonomisk støtte. Uden denne hjælp var det ikke muligt at udgive Årsskriftet.

Vi ønsker vore medlemmer, sponsorer, skribenter og øvrige læsere en rigtig glædelig jul og et godt nytår.

God læselyst!

Anni Agerskov og Inga Nielsen

Vikingetidens gravplads ved Rytterkær bliver synlig

Fund af bautasten i Smørum

af Jens Henrik Jønsson, Kroppedal Museum

Oversigtsbillede med fire bevarede bautasten genrejst på den oprindelige plads. Fire nu manglende sten er indtegnet på deres oprindelige plads med en signatur. Til højre i billedet ses østskellet mod bebyggelsen Råbroparken, og i baggrunden skimtes vejen Kirkevangen. Foto: Jens Henrik Jønsson april 2016, Kroppedal Museum.

Egedal Kommune er i disse år i færd med at byggemodne et større areal på et højdedrag tæt øst for landsbyen Smørumovre. Her skal der opføres parcelhuse, og i den forbindelse er arealet forinden blevet arkæologisk undersøgt ¹⁾. Tidligere er der på den tilstødende del af

Udgravning af en jordfæstegrav fundet tæt ved siden af en af de væltede og nedgravede bautasten.

Foto: Kenneth Paulmann marts 2016, Kroppedal Museum.

bakkekrædet og ligeledes i forbindelse med byggemodning undersøgt en stor gravplads kaldet Rytterkær og dateret til yngre germansk jernalder og vikingetid ca. 530-1050 e.Kr. ²⁾. Her blev der i årene 1989-91 fundet mere end 120 grave, såvel brandgrave som jordfæstegrave, herimellem en våbengrav, hvor den gravlagte har fået følgeskab af en hest og en hund. En anden spektakulær grav er anlagt i en vognfading. På stedet ligger i dag parcelhusbebyggelserne Råbroparken og Søagerbakken. Ved den nye undersøgelse blev der fundet en urnegrav fra yngre bronzealder og spor efter bebyggelse i form af stolpehuller fra ni huskonstruktioner, som i hovedsagen lå samlet i to klynger og med en datering til bronzealder og ældre jernalder ca. 1.700 f.Kr.-375 e.Kr. Men det var ikke alt!

Ved undersøgelsen var der opmærksomhed på muligheden for at finde yderligere grave i området op mod den tidligere erkendte gravplads, der ellers regnedes for fuldt undersøgt. Og det lykkedes faktisk, idet der få meter fra den gamle udgravningsgrænse dukkede en grav frem, der dog var tom for fund på nær nogle få hvidbrændte knoglestumper og et par ubestemmelige jerngenstande. Helt uventet blev der ved siden af graven afdækket en stor nedgravet bautasten og inden for kort afstand tre nedgravede bautastener mere. Hertil kom spor efter yderligere fire bautastener i form af gamle nedgravninger med efterladte stenskræver fra stenhuggerens arbejde med at kløve og forme stenene til bygningssten.

”Efter dem, der var det værd, skal man rejse bautastene”

Bautastenen kendes andre steder fra, navnlig i Nordjylland, på Vestsjælland og især på Bornholm. Der er tale om oprejste indskriftsløse sten, der har tjent som gravmarkeringer eller som mindesmærke over personer

og eventuelt uden tilknytning til grave. De kendes fra en lang periode af oldtiden. Der er som regel tale om nøje udvalgte, aflange og eventuelt tilspidsende kampesten – her op til godt 1,5 m lange. Bautasten er forløbere for runesten. I en sen kilde, ”Ynglinge Saga”, som er nedskrevet ca. år 1230 af islændingen Snorre Sturlasson, anføres i kapitel otte, at det er Odin selv, der har givet anvisning på, at de døde skal brændes, og asken graves ned eller kastes i havet. Til minde om stormænd skal

opkastes en høj, og efter dem, der var det værd, skal man rejse bautastene ³⁾.

De genfundne bautasten i Smørum har oprindeligt været opstillet to og to på en række, hvilket gælder for seks af stenene. To sten, som står længst mod syd, fremtræder enkeltvis. Bautastenene har stået umiddelbart oven for en aflang, naturlig sænkning i bakkensiden, som kan have dannet vej til gravpladsen og udgjort en naturlig afgrænsning. Også ved den tidligere undersøgelse i 1989-

*To bautasten genrejst på oprindelig plads efter at være fundet væltede og nedgravede.
Foto: Kenneth Paulmann april-maj 2016, Kroppedal Museum.*

Den sydlige af to enkeltstående, genrejste bautasten. Nederst til højre på stenen findes sporet fra en lang rille, indhugget med det formål at kløve stenen. I billedets baggrund ses kirken i Smørumovre. Foto: Jens Henrik Jønsson august 2016, Kroppedal Museum.

91 blev der gjort fund, som bedst tolkes som nedgravede bautasten. Bautastene har oprindelig udgjort et markant landemærke for stedet.

Den nordlige af to enkeltstående, genrejste bautasten. I billedets baggrund ses kirken i Smørumovre. Foto: Jens Henrik Jønsson august 2016, Kroppedal Museum.

Fra gravplads til dyrket mark

På et tidspunkt er den gamle gravplads blevet inddraget til dyrkningsformål. I den forbindelse er gravtuer og småhøje blevet jævnet, og de store bautasten væltet ned i dertil gravede huller, hvor de ikke i første omgang kunne forstyrre pløjningen. Senere igen – måske i anden halvdel

af 1700-årene, hvor der var meget byggeri og brug for tildannede sten, har en stenhugger fremgravet nogle af de gamle bautasten, som nu generede bondens pløjning, og har kløvet og tilhugget dem til bygningssten. Foruden de efterladte stenskærver fra tilvirkningen af stenene på stedet, ses der på den ene af de bevarede bautasten en indhugget kløverille fra en mislykket og ikke fuldt gennemført kløvning ⁴⁾.

Gryderne og Gryti

At der tidligere har været markeringer på bakken i form af oprejste sten synes at bekræftes på smukkeste vis af de lokale marknavne Gryderne Ås, Lille Gryde Ås, Gryde Stykker og Store og Små Gryde af gammeldansk gryti med betydningen ”samling af sten” ⁵⁾. Egedal Kommune ønsker at bevare de nu genrejste bautasten på deres oprindelige plads. Bebyggelsesplanen for det nye parcelhuskvarter ændres en smule, så der gives rum til et lille grønt område med bautastenen. Bebyggelsen kommer formentlig til at hedde Gryderne, og det lokale vejnavn bliver Gryti. At stedets historie på fornemste vis bliver synliggjort i nutiden og bevaret for fremtiden skyldes ikke mindst en stor interesse og indsats fra nu afdøde Jens Jørgen Nygaards side. Hans minde i venlig erindring.

Noter

- 1) Den arkæologiske lokalitet er benævnt Dyvelåsen 2 og journaliseret under Kroppedal Museum j.nr. TAK 1655. Arkæologisk prøveundersøgelse år 2015 v. museumsinspektør Linda Boye. Afsluttende arkæologisk undersøgelse år 2016 v. museumsinspektør Lotte Reedtz Sparrevohn. Begge Kroppedal Museum.
- 2) Se eksempelvis Jens Henrik Jønsson: Rytterkærprojektet 1989-90 i nærværende årsskrift

for 1991 s. 31-36. Og samme: Gravpladsen ved Rytterkær i Smørum s. 126-27 i Vor skjulte kulturarv. Arkæologien under overfladen. Festskrift til Dronning Margrethe II. Redaktion S. Hvass og Det Arkæologiske Nævn. Udgivet af Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab og Jysk Arkæologisk Selskab, 2000.

- 3) Snorre Sturlason: Kongesagaer. Oversat af A. Holtmark og D.A. Seip. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo 1959.
- 4) Måske er det stenhuggeren Martin Ulrich fra Ll. Værløse, som har været på færde. Om Martin Ulrich ved man, at han i 1700-årene stod for tilhugning af talrige vildtbanepæle samt milesten til landevejene, og at han opmurede mere end 50 vejstenkister og stenbroer i Københavns Amt og egnen nord for. Se Ib Sandahl: Den ”forsvundne” vildtbanepæl. Byhistorisk Samling og Arkiv i Høje-Taastrup Kommune, Årsskrift 2008 s. 25-31. Endv. Per Lotz: Stenhuggeren fra Værløse 1760-85. Witherløse. Årsskrift 2014 for Værløseegnens Historiske Forening s. 3-14.
- 5) Alternativt kan gammeldansk gryti have betydningen gryde, kogekar – evt. med henvisning til et terræn med grydeformede landskabsformationer. Stednavnet Gryderne i Smørum behandles hos Bent Jørgensen: Stednavne i Københavns Amt. Smørum Herred – Nordlige del. Danmarks Stednavne nr. 20. Udgivet af Institut for Navneforskning. Reitzels Forlag, København 1990. S. 76-77 og 90. Se endvidere J.P.Jørgensen: Historiske Optegnelser om Ledøje-Smørum Sogne fra Oldtiden til den nyere Tid. Roskilde 1925 s. 56 og 58-59.

Godsbesiddere i Smørumovre 1085-1906

af Birgit Hansson, Måløv

Jeg har beskæftiget mig med slægtsforskning 10-15 år, og jeg har fundet aner bl.a. i Smørumovre. I forsøget på at finde flere oplysninger om anerne i Smørumovre kommer man ikke udenom J.P. Jørgensens bog om Ledøje-Smørum. Alle omtaler af historien i Smørumovre henviser til J.P. Jørgensen, og så kan man ikke umiddelbart komme videre, da J.P. Jørgensen stort set ikke nævner kilder til sine oplysninger. Denne artikel er blevet til ud fra et ønske om at finde kilderne til J.P. Jørgensens beskrivelse af ejerforholdene i Smørumovre. Det er lykkedes for en stor dels vedkommende, men noget beror på sandsynlighedsbetragtninger.

*Birgit Hansson.
Foto: Privateje.*

Før reformationen år 1536

Knud den Helliges gavebrev

I 1085 udstedte Knud den Hellige (ca. 1043-1086) et gavebrev til Lunds Domkirke på to bol i Smørum Lille. Når gavebrevet specifikt omtaler Smørum Lille ¹⁾, som i dag kaldes Smørumnedre, må der på den tid også have eksisteret et andet Smørum, nemlig Smørumovre, men ejerforholdene i Smørumovre i 1085 kender vi ikke noget til. Gavebrevet er det ældste danske brev, hvis tekst er bevaret, men dog kun i afskrift. Man ved ikke med sikkerhed, hvor meget et bol (skyld) jord er, men man mener, det er en opdeling af de enkelte landsbyer, således at et bol på Sjælland består af fire gårde.

Kong Valdemars Jordebog

En af de ældste optegnelser om jordegods i Danmark er Kong Valdemars Jordebog. Den er fra perioden 1190-1300 og er en samling dokumenter, som giver en oversigt

Lærer J.P. Jørgensen, der i 1925 udgav bogen "Historiske Optegnelser om Ledøje-Smørum Sogne – fra Oldtiden til den nyere Tid". Foto: Lokalarlivet.

over kronens ejendom. Samtlige herreder i Danmark er nævnt, og man kan se, hvor meget der er opkrævet i skat. Denne Kong Valdemar er Valdemar Sejr, som var konge fra 1202 til 1241.

I den liste i jordebogen, man kalder Hovedstykket, og som opregner alle herrederne og indtægter fra disse, er Smørum Herred nævnt, men der er ikke angivet nogen indtægt fra Smørum.

Af Kongelevlisten, som er en liste over krongodset, fremgår det, at Smørum Lille var kongelev. Smørumovre er ikke nævnt i Kongelevlisten og har således ikke været krongods. I Indtægtslisten, som opgør de kongelige indtægter, er Smørum Herred slet ikke nævnt.

I den liste, der kaldes Plovtalslisten, er der lister over plove i de sjællandske herreder. En plov er et stykke jord, som måske har svaret til en gård. Et andet forslag er, at en plov er det stykke jord, som kan dyrkes med en plov. Skatten blev beregnet ud fra antallet af plove. Ifølge Plovtalslisten består Smørum Herred af 228 plove.

Da Smørumovre ikke er nævnt i jordebogen, kan man formode, at kronen ikke har haft gods i Smørumovre. Der er dog ingen garanti for, at det er rigtigt. Der kan mangle noget i jordebogen, eller kongen kan have haft privat gods, patrimonium, i Smørumovre, men det er kun spekulationer.

Klostergods

Da der formentlig ikke har været krongods i Smørumovre, betyder det, at jorden her har været enten klostergods eller privat ejendom. Der er bevaret en del materiale fra de sjællandske klostre, som fortæller noget om, hvad klostrene ejede.

Vor Frue Kloster i Roskilde

Fra Vor Frue Kloster i Roskilde er der bevaret en pavebulle fra 1257. En pavebulle er et paveligt dokument med

et vedhængt segl, en bulle. Ifølge denne ejede Vor Frue Kloster gods i Smørum. Det er ikke nævnt, hvor meget gods klosteret havde i Smørumovre, men minimum én gård.

Roskilde Sankt Agnete Kloster

Fra Roskilde Sankt Agnete Kloster er der bevaret jordebøger og regnskaber fra perioden 1508-1515, og af disse fremgår det, at Sankt Agnete Kloster havde fem gårde i Smørum Herred i 1508, heraf to i Smørumovre.

I regnskaberne kan man læse, at den mindste gård, nr. 29, skiftede fæster i 1508/1509 fra Niels Matzen til Od Hemmingsen, og alle afgifter blev betalt i 1508-1510. I 1512 og 1514 manglede kornafgifterne. Rug og penge er ikke betalt i 1512, men fæsteren Od Hemmingsen er der fortsat i 1513 og har betalt. Det ser ud til, at Od Hemmingsen fortsat fæster gården i 1520. Denne gård blev mageskiftet til Helligåndshospitalet (Vartov) i 1544.

Om den største gård, nr. 28, kan man læse, at afgiften blev betalt i 1508, dog med eftergivelse af en fjerding smør. I 1508 er Per Pedersen fæster, men afløses af Niels Mogensen, som fortsat står som fæster i 1509-10, men et pund byg og en fjerding smør er ydet af Per Andersen. Ligeledes har Lasse Perssen ydet en fjerding smør af gården. I 1510 var der ingen fæster, men Lasse Perssen og Jep Hemmingsen betalte et pund rug og en fjerding smør af gården. Det må betyde, at gården har været øde, men at andre gårdmænd i Smørum har benyttet jorden og derfor betalt afgift af den. Den 3. maj 1512 blev gården solgt som ødegård til Knardrup Kloster.

Esrum Kloster

Fra Esrum Kloster er der bevaret en brevbog. Et af brevene i brevbogen er Cecile Joensdatters testamente fra 1307. Cecilie var datter af Jon Joensen Lille, som var af Hvide-slægten på mødrene side, idet hans mor var søster til Ebbe

Omslaget til Esrum Klosters brevbog fra 1731.

Foto: Fra internettet.

Sunesen af Knardrup. I testamentet overdrager Fru Cecilie sin gård i Smørum med alle agre, enge og tilliggender til Esrum Kloster. Der er blandt historikere enighed om, at det gods, det drejer sig om, er Rompe ²⁾.

Et andet brev i Esrum Klosters brevbog er et mageskifte mellem Esrum Kloster og Niels Manderup fra 1347. Ved mageskiftet fik Niels Manderup brugsretten til et bol skyldjord i Smørumovre i sin levetid. Jack Overgaard, som har

skrevet om Esrum Klosters godsdrift, formoder, at det er Fru Cecilies gave fra 1307, som indgår i klosterets aftale med Niels Manderup. Jeg mener, at enten må Fru Cecilies gods have omfattet mere end Rompe, eller også må Esrum Kloster have haft andet gods i Smørumovre.

I Esrum Klosters brevbog findes en jordebog fra 1497, hvoraf det fremgår, at Esrum Kloster fik fire pund korn, lam, gås, høns og gæsteri i afgift af godset i Smørum. Desværre kan man ikke udlede af afgiften, hvor meget gods det drejede sig om.

Knardrup Kloster

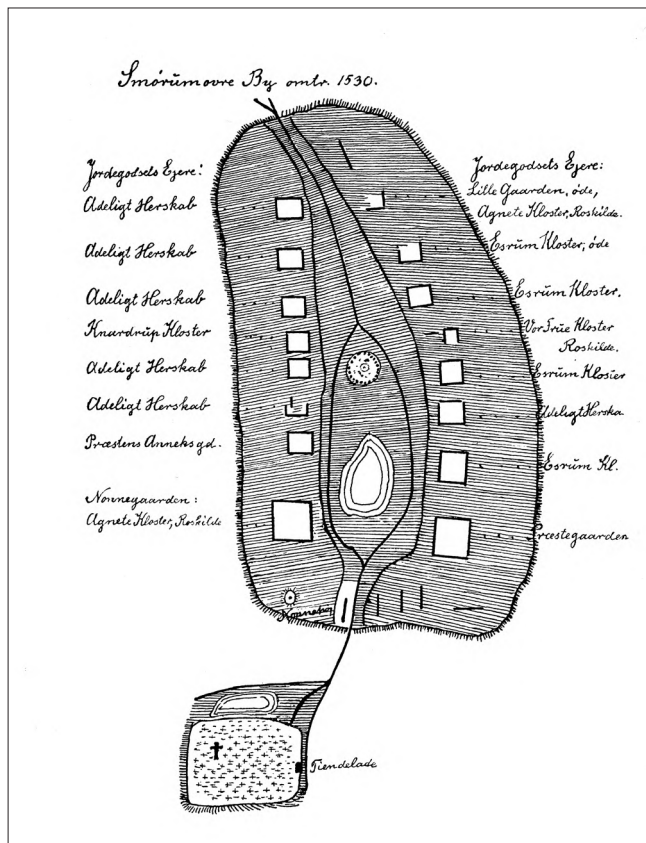
At Knardrup Kloster også ejede gods i Smørumovre, kan man udlede af, at kongen i 1539 gav Københavns Universitet Knardrupgård og to gårde i Smørum. Ved samme lejlighed gav kongen til fattige studerendes underhold to gårde i Smørum, Smørum Kirke samt præstegården og præstens anneksgård.

Adelige godsejere

De resterende gårde i Smørumovre har været i privat eje, hvilket kan ses af, at kongen mageskiftede sig til tre gårde fra Erich Hardenberg til Matterup i 1573 og tre gårde fra Jens Bilde til Bildesholm i 1575. Der findes ikke optegnelser, der viser, hvornår de har erhvervet godset.

Godsbesiddere før reformationen

At kongen i 1539 kunne give Københavns Universitet gods i Smørum, skyldes reformationen, som betød, at alt klostergods blev kronens ejendom. Det ser ikke ud til, at der er lavet en samlet oversigt over det klostergods, kronen kom i besiddelse af, men i bogværket "Kronens Skøder" kan man finde godset omtalt i forbindelse med, at kongen forærede tidligere klostergods til universitetet, hospitaler og private.

Jordfordeling i Smørumovre ca. 1530. Kirken 10 gårde, kongen 0 gårde, adelen 6 gårde. 16 gårde i alt.

Foto af side 14 i J.P. Jørgensens bog.

Hvis man lægger alt det ovenstående sammen, kan man give et rimeligt bud på, hvem godsbesidderne i Smørumovre var i tiden før reformationen.

Vor Frue Kloster havde én gård i Smørum, og Sankt Agnete Kloster havde to gårde indtil 1512, hvor den ene blev overdraget til Knardrup Kloster. Knardrup Kloster havde to gårde medregnet den, det overtog fra Sankt Agnete Kloster i 1512. Esrum Kloster havde fire gårde,

og dertil kom en præstegård og præstens anneksgård, i alt 10 gårde ejet af forskellige klostre og kirken, mens seks gårde var i privateje. Det giver i alt 16 gårde i Smørumovre før reformationen.

Efter reformationen år 1536

Vartov Hospital

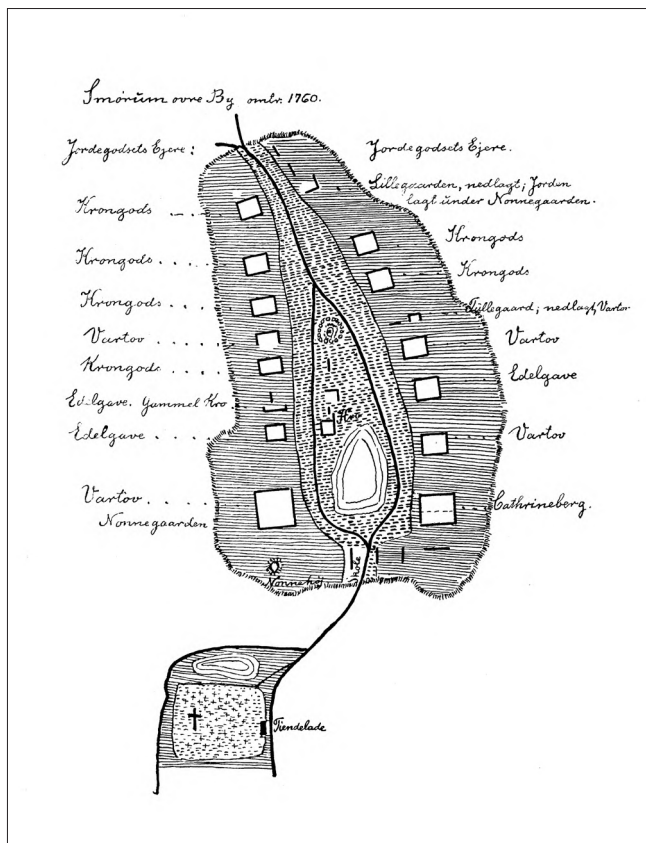
Vartov Hospital blev stiftet i 1445 af Christian den Første, og det blev indrettet til 20 fattige. De underholdtes af gaver, som med kongelig tilladelse blev indsamlet over hele riget. Hospitalet blev udvidet af senere regenter, og på tidspunktet for Christian den Fjerdes fundats af 1607 kunne hospitalet underholde 50 lemmer.

I sin bog om Vartov Hospital fra 1817 skrev Henning August, som var bogholder ved Københavns Fattigvæsen, at mange af hospitalets vigtige dokumenter gik til i tre store brande, som ramte København i 1728, 1795 og i 1807 efter englændernes bombardement.

Der findes således ikke oplysninger om, hvornår hospitalet har fået store dele af sit gods og hvorfra. Henning August mener, at det gods, som er nævnt i fundatsen i 1607, og som ikke er nævnt som kommende andre steder fra, må være det gods, som Frederik den Tredje forærede hospitalet i 1538 eller 1542. Enslydende gavebreve er nævnt begge år, nr. 140 og nr. 432, i Regesta diplomatica. Gavebrevet omtaler St. Eriks Gildes gods, og det gods, som lå til kannikedømmer og prælaturer ved Vor Frue Kirke i København. Det forekommer derfor ikke sandsynligt, at det er klostergodset i Smørumovre, der overdrages til Vartov i dette gavebrev. I Christian den Fjerdes fundats fra 1607 omtales, at klosteret ejer fem gårde i Smørumovre.

Men hvornår fik Vartov så disse gårde?

Vartov fik en gård i Smørumovre ved mageskifte med Sankt Agnete Kloster i 1544. Derefter havde Sankt

Jordfordeling i Smørumovre ca. 1760. Kirken 6 gårde, kongen 6 gårde, adelen 4 gårde. 16 gårde i alt.
Foto af side 34 i J.P. Jørgensens bog.

Agnete Kloster ikke mere gods i Smørumovre. Det ville være logisk at antage, at Vartov ved samme lejlighed fik resten af klostergodset i Smørumovre, dvs. Esum Klosters gårde og vor Frue Klosters ene gård. Hermed var alt klostergod i Smørum delt ud til andre ejere, idet Universitetet havde fået klostergod i 1539. Universitetet afgav klostergodset i Smørum igen i 1561. Herefter ejede Vartov alt tidligere klostergod i Smørum.

I Københavns Diplomatarium findes der en oversigt fra 1581 over husjordegods, som ligger til hellig Geisthus Hospital både i landsbyerne og i købstæderne. Ifølge denne oversigt havde Vartov Hospital fem gårde i Smørumovre.

Kronens mageskifter

Knardrupgård og godset i bl.a. Smørum Herred fik kongen tilbage igen i 1561 ved mageskifte med Universitetet. Universitetet beholdt dog Smørum Kirke, som ifølge Trap Danmark 3. udgave, 1898-1906, stadig var Universitetets ejendom ved århundredeskiftet. Ifølge "Københavns Universitet 1479-1979" fik Universitetet fire gårde i Smørum i 1537, og det havde stadig to gårde efter mageskiftet i 1561. Det er således uklart, hvornår kongen fik de sidste to gårde tilbage, men kongen gav dem videre i 1662 og 1672.

Kronen gav i 1662 en gård i Smørumovre til Jacob Jensen Nordmand Rustmester. Denne overgik senere til Cathrineberg. De sidste tre gårde, som kronen havde fået tilbage fra Universitetet, blev mageskiftet med Hendrik Bielcke til Ellingegård i 1672. Hendrik Bielcke havde allerede i 1666 fået området, hvor landsbyen Rompe i sin tid lå.

Christian den Femtes matrikel 1681-1683

Den første samlede oversigt over gårdene i Smørumovre findes i Christian den Femtes matrikel fra 1681-83. Af denne fremgår det, at der er 15 gårde i Smørumovre. De seks gårde tilhører Hans Kongelige Majestæt, fem gårde tilhører Vartov Hospital i København, tre tilhører Hans Excellence Hr. Krigsadmiral Bielcke, og den sidste tilhører Mester Jacob Rustmester.

Vartov afhænder gods

Vartov Hospital fik af kongen i 1784 lov til at sælge sit gods i bl.a. Smørumovre. Det betød, at bønderne skulle

købe deres gårde. Vartov lod den halve købesum stå i godset, og kongen gik ind i sagen og garanterede for den anden halvdel. Bønderne skulle derefter afdrage beløbet med 4% i rente til kongen, og de kunne få skøde på deres ejendom, når købssummen var blevet betalt.

En del af de udstedte skøder er først blevet tinglyst mange år efter, at de er blevet udstedt, ofte i forbindelse med det næste ejerskifte på gården.

Landbrugsreformer

Den 5. september 1787 mødtes landvæsenskommissionen i Smørumovre for at foretage udskiftning af byen.

Deltagere var:

Hr. justitsråd Faith, som var ejer af Edelgave Gods
På vegne af Cathrinebergs bønder mødte forvalter
Svenstrup

På Vartov bøndernes vegne mødte hr. sekretær og
amtsforvalter Poulsen

På vegne af Frederiksborg amts kongelige bønder
mødte regimentsskriver Rosenquist

Landinspektør Stockfleth forrettede udskiftningen.

Generelt var regeringen i gang med landboreformer over hele landet, og kongens rytterbønder fik arvefæsteskøder på deres ejendomme. I 1793 havde alle kongens bønder i Smørumovre fået skøder på deres gårde. Cathrinebergs ejer, justitsråd Lassen, gav sine bønder arvefæsteskøde i 1797.

Edelgaves ejer havde ikke travlt med at ændre ejerformen, og først i 1872 blev det første arvefæsteskøde til en Edelgavebonde tinglæst, den næste fik skøde i 1882 og den sidste i 1906.

Noter

1) Oprindeligt var der to landsbyer, Smørum Major og Smørum Minor, henholdsvis Store og Lille Smørum.

Store Smørum er Smørumovre, og Lille Smørum er Smørumnedre. Det nuværende Lille Smørum er nogle få udflyttergårde fra Smørumnedre.

2) Rompe var en lille middelalderlandsby bestående af to gårde og et par huse. Den lå syd for Smørumovre og blev delvis plyndret og ødelagt under svenskekrigene 1658 -1660. Jorden kom i 1666 til at høre under herregården Edelgave.

Litteratur

Knud den Helliges gavebrev fra Gyldendals store Danmarkshistorie.

Kong Valdemars Jordebog.

www.roskildehistorie.dk.

Telma Jexlev: Danske middelalderlige regnskaber.

Esrum Klosters brevbog.

Jack Overgaard: Esrum Klosters godsdrift fra klosterets grundlæggelse til omkring 1400.

Sankt Agnete Klosters jordebøger og regnskaber fra 1508-1515.

Kronens skøder.

Christian den Femtes matrikel.

Om Helligaands eller Helliggeistes Hospital i København, i daglig tale Vartou kaldet, udgivet af Henning August, bogholder ved Københavns Fattigvæsen.

København 1817.

Regesta diplomatica historia Danica.

Københavns Diplomatarium.

Rigsarkivet: Rentekammerets Danske afd. 1. sj. Renteskriverarkiv 1783-1822.

W. Norvin: Københavns Universitet i reformationens og orthodoxiens tidsalder II.

Københavns Universitet 1479-1979 ved Svend Ellehøj.

J.P. Jørgensen: Historiske optegnelse om Ledøje-Smørum sogne.

Smørumovre maj 2013. I forgrunden ses Norskekrogen, opkaldt efter Jacob Jensen Nordmand Rustmester. I 1662 forærede Frederik den Tredje ham en gård, som lå ca. hvor Norskekrogen ligger i dag. Han fik den som tak for indsatsen under svenskekrigene. Foto: Holger Agerskov.

Alexander Helphand Parvus

– mellemmand under Første Verdenskrig

af Katerina Kustova, Smørumnedre

*Katerina Kustova.
Foto: Privateje.*

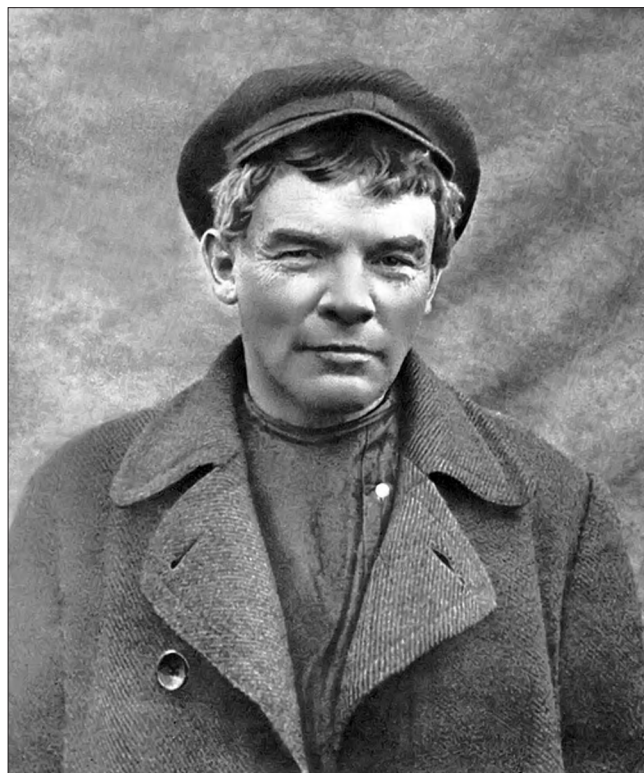
Oktoberrevolutionen 1917

I 2017 markeres det, at det er hundrede år siden, at den russiske revolution blev gennemført med Vladimir Lenin i spidsen. 300 års enevældigt zarvælde blev i Rusland afløst af et kommunistisk styre. Revolutionen ændrede for altid forholdene i Rusland, ligesom den fik stor indflydelse på den historiske udvikling i resten af verden.

Natten mellem den 7. og 8. november 1917 (svarende til den 25. og 26. oktober i Rusland) udførte Vladimir Lenin og hans nærmeste tilhængere et statskup. De besatte Vinterpaladset i Skt. Petersborg, afsatte den provisoriske regering, greb magten, og Lenin gjorde sig til leder. For at fejre dette afgørende tidspunkt i landets historie fik den sovjetiske befolkning senere en vigtig statsferie på dette tidspunkt.

I virkeligheden var bolsjevikernes magtovertagelse en langvarig proces. Tiltagende utilfredshed i befolkningen

og uroligheder i årene forud førte i 1917 til Februarrevolutionen. Denne resulterede dels i, at der blev indsat en liberal provisorisk regering, og dels i, at zar Nicolaj den Anden abdicerede den 15. marts 1917. Bolsjevikernes magtovertagelse ved Oktoberrevolutionen førte efterføl-

Vladimir Lenin, sminket for ikke at blive genkendt på togrejsen til Finland i 1917. Foto: Fra internettet.

Mindetavle for Lenin opsat på Vesterbrogade 112a i 1984. Her boede Lenin hos familien Petersen, mens han deltog i den anden internationale 8. kongres, der fandt sted i Odd Fellow Palæet fra den 28. august til den 3. september 1910. Foto: Fra internettet.

gende til en voldsom borgerkrig med de revolutionære, de røde ¹⁾ anført af Lenin på den ene side, og de antirevolutionære, de hvide ²⁾ på den anden side. Det varede til efteråret 1920, før de sidste antirevolutionære styrker i Sydrusland var nedkæmpet. Efter borgerkrigen blev Sovjetunionen dannet.

Lenin blev født 1870, og som ung studerede han ivrigt Karl Marx. Han var aktiv på den revolutionære fløj og udgav en lang række socialistiske skrifter og politiske teser. Siden han deltog i det mislykkede kupforsøg mod zarstyret i 1905, levede han i landflygtighed i Europa, og han opholdt sig i Schweiz, da han i foråret 1917 hørte om begivenhederne i Rusland. Han besluttede sig for, at han hurtigst muligt måtte tilbage til sit fædreland. Havde dr. Alexander Helphand Parvus, en russisk revolutionær rigmand, en overgang bosat i København, en finger med i spillet?

Dr. Alexander Helphand Parvus i Danmark

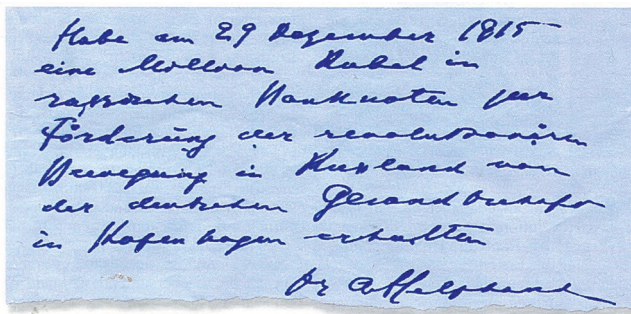
Alexander Helphand Parvus blev født i 1867 som Israel Gelfand og voksede op i Minsk-provinsen i Rusland. Midt i 1885 tog han til Schweiz, hvor han studerede økonomi og tog en doktorgrad i filosofi i 1891. Han var velbegavet, og han havde et stort kendskab til marxistiske teorier og var meget kritisk over for zarstyret, som han anså for at være stærkt undertrykkende og grusomt. Parvus havde desuden mange forbindelser og blev kendt for et umådeholdent forbrug og en dekadent livsstil. Fra Schweiz tog han til Tyskland, hvor han gik ind i socialdemokratiet, og mens han boede i München i slutningen af 1890'erne, mødte han en række betydningsfulde tyske og russiske marxister, herunder Lenin. I 1910 flyttede han til Konstantinopel i Tyrkiet og påbegyndte samtidig de storstilede finansielle transaktioner inkl. våbenhandel, der på kort tid gjorde ham til mangesmillionær.

Den landflygtige Parvus og den tyske regering havde sammenfaldende interesser. Parvus ønskede med sit politiske ståsted at støtte omvæltningerne i Rusland, og Tyskland var interesseret i et destabiliseret Rusland. Parvus mente, at den eneste måde, tyskerne kunne vinde Første Verdenskrig på, var via et politisk sammenbrud i Rusland. Det ville stoppe krigen, så tyskerne kunne samle deres militære indsats på Vestfronten.

I foråret 1915 udarbejdede Parvus en plan til den tyske generalstab med forslag til, hvordan man ved hjælp af bl.a. en generalstrejke finansieret af tyskerne kunne starte en revolution i Rusland.

Parvus mente, at hans plan bedst kunne gennemføres ved, at han slog sig ned i det neutrale Danmark.

I maj 1915 købte han en stor villa på Frederiksberg og gik straks i gang med en række aktiviteter. En af de vigtigste var, at han i Danmark dannede et handels- og eksportfirma, der drev handel med Rusland, og i ly af hvilket der i nogen grad illegalt blev overført penge, sprængstoffer

Note angående overførsel af penge til den revolutionære bevægelse i Rusland "Har den 29 december 1915 fra det tyske gesandtskab i København modtaget en million rubler i russiske pengesedler til fremme af den revolutionære bevægelse i Rusland. Dr. A. Helphand". Scanning fra internettet.

og våben, som skulle bruges til at opbygge et revolutionært netværk i Rusland. Til formålet fik han bl.a. en million rubler fra den tyske gesandt i København i december 1915. Den planlagte generalstrejke mislykkedes imidlertid, og det fik tyskerne til fremover at se på Parvus med større skepsis. I Tyskland oprettede han tidsskriftet "Die Locke", der skulle overbevise tyske arbejdere om, at krigen var en kamp mod zarismen. Thorkild Stauning skrev f.eks. et par artikler til bladet.

Kul til industri og kakkelovne

I 1916 fik Parvus kontakt til den danske arbejderbevægelse og til socialdemokratiet, og han spillede en central rolle i Arbejdernes Fællesorganisations Brændselsforsynings import af kul fra Tyskland. Den danske historiker og journalist Claus Hagen Petersen skrev i 1994 følgende: "I 1915 slog Parvus sig ned på Vodroffsvej på Frederiksberg. Det neutrale København var på den tid et center for spionage, fredsinitiativer og muligheder for at

Dr. Alexander Helphand Parvus. Foto: Fra internettet.

score fede profitter ved børsspekulationer og handel. Og i dette miljø havde Parvus det som en fisk i vandet. Parvus kendte de fleste socialistiske spidser i Europa. Han var personlig ven med Lenin og Trotskij og mødtes jævnligt med Stauning. Det var denne Parvus, der for Arbejderkul formidlede kontakten til de tyske kulleleverandører. Selv tjente han styrkende med penge, som han dog i betydeligt omfang kanaliserede videre til sine russiske socialistvenner. De tyske kulskibe lagde til ved Enghave Brygge, og under energisk ledelse af direktør Karl Kiefer nåede de eftertragtede kul ud til industrien og kakkelovnene. Arbejderkul udviklede sig til en sand guldgrube – et kooperativt foretagende med en enorm succes."

Lenin tager magten

Efter Februarrevolutionen ønskede Lenin, der opholdt sig i det neutrale Schweiz, at vende tilbage til Rusland for at tage magten og kæmpe for bolsjevikernes sag. Tyskland så i Lenin en sidste mulighed for at få afsluttet den flere år gamle tofrontskrig, og dokumenter i det tyske udenrigsmi-

*Dr. Alexander Helphand Parvus' pas, som vidner om en meget livlig rejsevirkksomhed. Særlig interessant er tre stempler fra den 3. til den 18. april 1917. De viser, at Parvus havde anliggender i Tyskland netop i de dage, hvor Lenin blev smuglet fra Schweiz til Rusland.
Foto: Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.*

nisterium afslører, at Parvus sammen med tyskerne udarbejdede en plan for, hvordan Lenin kunne komme tilbage til Rusland. Den gik ud på, at Lenin den 9. april 1917 i hemmelighed blev sat på en lukket togvogn sammen med sit følge, og at togvognen efterfølgende skulle smugles gennem Tyskland og videre via Sverige og Finland til Rusland. Det fremgår af Parvus' pas, at han besøgte Berlin i dagene op til Lenins rejse til Rusland, og det var Jakob Heinecke, Parvus' bogholder, der modtog de trætte rejsende og beværtede Lenin og hans følge i Finland, der på det tidspunkt var under russisk styre.

Parvus kommer i modvind

Da bolsjevikkerne kom til magten i Rusland i efteråret 1917, udbrød der en pressestorm mod Parvus i Danmark.

Det var især regeringskritiske journalister, som rettede deres kritik mod hans fordækte spil og mod hans forbindelse til socialdemokratiske kredse. Voldsomst kritik rettedes dog især mod Arbejdernes Fællesorganisations Brændselsforsynings kulaftaler, idet både Parvus og Stauning blev beskyldt for at have udnyttet disse til egen vinding. Parvus tjente masser af penge i disse år, og Stauning var gennem to injuriersager, hvor han benægtede, at han skulle have haft forbindelser til Parvus. Ikke desto mindre skrev Stauning et hjerteligt takkebrev til ham for hans indsats for den danske arbejderbevægelse, da partiet i maj 1919 sendte Parvus et kunstur lavet af Jens Olsen, manden bag verdensuret på Københavns Rådhus. Mod slutningen af Første Verdenskrig rejste Parvus tilbage til Berlin. De revolutionære kredse, som han tidligere havde indgået i, ville ikke længere have noget med ham at gøre. Han var ildeset bl.a. på grund af sin store formue. Han trak sig tilbage til et stort palæ på Pfaueninsel uden for Berlin, hvor han døde i december 1924.

Noter

- 1) De røde er de revolutionære fraktioner (herunder bolsjevikkerne) under den russiske borgerkrig 1917-1920.
- 2) De hvide er de kontrarevolutionære fraktioner (herunder de zarvenlige) under den russiske borgerkrig 1917-1920.

Litteratur

Artiklen er udarbejdet på baggrund af tekster, som ligger på Mosede Fort – Danmark 1914-18's videnportal: www.danmark1914-18.dk samt diverse russiske tekster.

www.historienet.dk

<https://www.al-bank.dk/om-banken/fakta-og-historik/historie/>

Jens Oluf Laurits Sørensen Smørum

af Jens Peter Smørum, Jens Smørum's barnebarn

*Jens Peter Smørum.
Foto: Privateje.*

Jens Oluf Laurits Sørensen kom til verden den 3. februar 1891 i Smørumnedre i et forrygende snevejr. Han var søn af landpostbud Hans Sørensen og Bodil Kirstine Sørensen. Det var et fattigt hjem. Faderen tjente 40 kr. om måneden, så der var ikke råd til mange ting. Han blev født på Rendebæksvej i et hus, der ikke eksisterer

Jens Smørum's forældre, postbud Hans Sørensen og Bodil Kirstine Sørensen (f. Petersen). Foto: Privateje.

mere. Det var et hus, hans fader havde fået overdraget af den tidligere ejer, Hans Jensen, mod at have ham boende på aftægt.

Farfar var nummer tre af fire børn, Hans Peder var ældst, Kristine var nummer to, og Olga yngst. Der var ca. fem år mellem hver af de fire børn. Farfar var hele sit liv meget glad for den egn, hvor han var født, og han har fortalt mig utroligt meget om Smørum og egnens historie, ikke mindst om vikingetiden, som han havde læst meget om, men også om den nyere tid, hvor han havde sin opvækst og sit virke.

Farfars barndomshjem på Rendebæksvej, matr.nr. 14 d i Smørumnedre. Huset er nu revet ned, men lå ca. hvor Rendebæksvej 46 ligger i dag. Foto: Lokalararkivet.

*Skolebillede fra Smørumovre Skole 1901-1902.
Jens Smørum står bagerst som nr. 2 fra højre.
Foto: Lokalkarkivet.*

Ud at tjene som syvårig

Farfar kom allerede som syvårig ud at passe kvæg og får, og i en alder af ti år blev han tjenestekarl på en gård i sommertiden. Farfar fik ikke en lang teoretisk uddannelse, men måtte ”nøjes” med en skoleuddannelse på syv år. Da han blev 15 år, tog han plads hos en gårdejer, P. Vinding, i Nykøbing S. Han var tillige dyrlæge. Det blev en god plads, for Vinding var en klog mand, som var med på den tids moderne ledelsesstil, der bl.a. indebar involvering af de ansatte i planlægningen af arbejdet. Han opdagede snart, at Farfar havde lyst til at læse, og han skaffede relevante bøger fra biblioteket til ham. Han var medlem af byrådet som højremand, men accepterede, at Farfar holdt avisen Socialdemokraten, og han havde gode diskussioner med Farfar.

I 1907, da Farfar var 16 år, blev han medhjælper hos fisker Severin Hansen, Hølkerup, der senere blev landstingsmand og tillidsmand for sine standsfæller. Farfar havde også her en god tid med denne forstandige

mand, der havde stor interesse i jordspørgsmålet – udstykning af herregårdene og kirkens gårde, og Farfar blev overrasket over, at fiskeren også havde interesse i dette emne. Fiskeriet var ikke noget, der kunne berettigg to mands arbejde, og Farfar tog hyre som letmatros på dampskibet ”Svend” af København, som primært sejlede på England, hvor man hentede kul. I vinteren 1909 blev skibet påsejlet og kom i dok. Der var herefter ikke udsigt til ny hyre, før foråret kom.

Farfar blev som 18-årig igen tjenestekarl og gik nu i gang med at danne tyendeforeninger, og i 1911 blev han indvalgt i Landarbejderforbundets hovedbestyrelse. Farfar var meget optaget af at skabe bedre forhold for landarbejderne, som havde meget ringe forhold, og han beskrev for mig, hvordan hans mor, efter at hun havde

Jens Smørum som 23-årig ung landarbejder sammen med sin kone og min far, 1914. Foto: Privateje.

født Farfars yngste søster, blev fyret fra sit arbejde på Schæfergården i Smørumnedre, fordi hun havde været væk i fire dage i forbindelse med fødslen. Hun græd og måtte tigge om arbejde, som hun dog først fik tilbage efter at have appelleret til herremanden, Tutein, på Edelgave.

Fra højskoleelev til husmand i Lille Smørum

I vinteren 1910 blev Farfar elev på Kerteminde Højskole, hvor han fik udvidet sin teoretiske viden. Han fortsatte i 1911 på Husmandsskolen ved Odense, hvor han fik teorien til senere at blive husmand. Her mødte han også min farmor, Anna Marie Andersen, som blev ham en solid støtte resten af livet. De blev gift i 1913, og de ville meget gerne have haft et husmandssted straks, men de var meget fattige, så først efter nogle år, hvor de arbejdede først for

andre med markarbejde og senere med salg af grøntsager, lykkedes det for dem at købe husmandsstedet ”Rolighed” i Lille Smørum i 1917. Kun ved at gå med post, som Farfars far havde gjort, lykkedes det dem at få husmandsstedet til at danne økonomisk grundlag for deres liv.

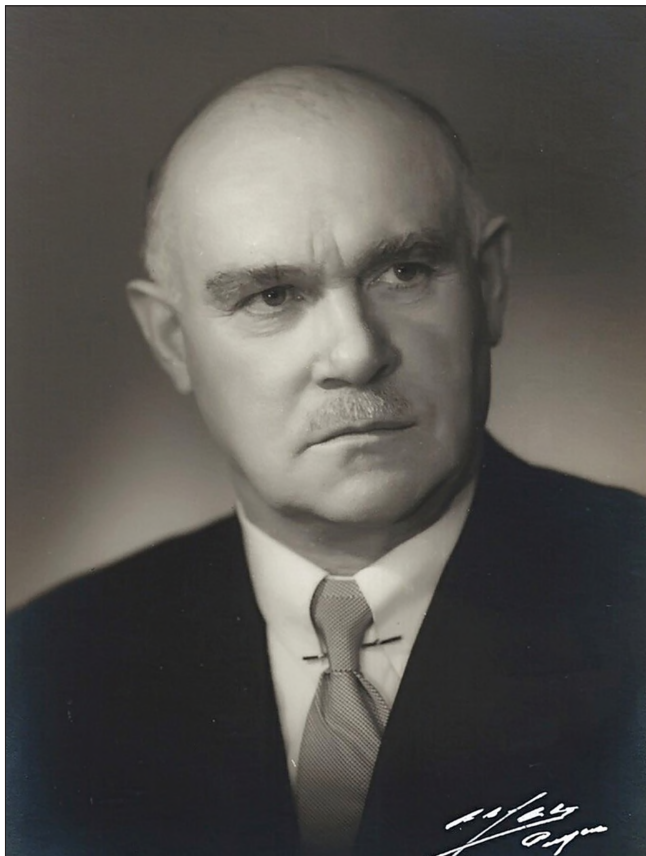
Farfar bliver politisk aktiv

Farfar blev formand for egnens husmandsforening og for den socialdemokratiske vælgerforening. Han kom i sognerådet i 1917, hvor han var medlem til 1931, hvor familien flyttede til Måløv. Disse 14 år i Smørum Sogneråd var en god, men hård læretid for Farfar. Først i 1926 blev Farfar af finansminister Bramsnæs udnævnt til vurderingsformand for Smørum Herreds vurderingskreds, en stilling, der gav ham indblik i mange spekulationer i jord.

Jens Smørum og hans kone købte husmandsstedet ”Rolighed” i 1917. På billedet ses fra venstre: En ukendt pige, min far Hans Christian ca. fire år gammel, min farmor, min farfar samt en nevø, Arne Knudsen, som i en periode boede hos os. Ca. 1920.

Foto: Lokalkarket.

Jens Smørum ca. 1953. Foto: privateje.

I 1929 blev Farfar valgt ind i Folketinget. Han var opstillet i Lejrekredsen, og her mødte han Niels Frederiksen, der var radikal kandidat, men med samme interesse i jordspørgsmålet som Farfar. De blev nære venner, og det varede så længe, de levede, og baserede sig på gensidig respekt i deres arbejde i Jordlovsudvalget. Det gav anledning til følgende notits i Berlingske Tidende:

”Den 29. november 1929 klokken elleve holdt socialdemokraten Jens Sørensen, Smørumovre, sin jomfrutale, og sjældent er en debuttale holdt med en sådan sikkerhed,

som den unge husmand var i besiddelse af. Med begge hænder i bukselommerne og uden at støtte sig til manuskript eller optegnelser af nogen art talte han i en halv time i den mest korrekte form og uden antydning af nervøsitet.”

Da der var fire i Folketinget, der hed Jens Sørensen, og da man hver gang måtte nævne den by, de kom fra, i forbindelse med navnet, besluttede Farfar i 1932 at ændre sit navn fra Jens Sørensen, Smørum, til Jens Smørum, til nogen moro hjemme i Smørum og i Måløv.

Medlem af Statens Jordlovsudvalg og sognerådsformand

I 1933 blev Farfar medlem af Statens Jordlovsudvalg, og han fik 17 år i denne funktion. Der blev i denne tid oprettet mange tusinde nye små landbrugshjem i Danmark. Jordlovsudvalget købte i landbrugskrisens tid i 1930'erne mange herregårde til en pris, der lå under ejendoms-skylden.

Andre områder, som Jordlovsudvalget arbejdede med, var kolonihavebevægelsen. Mest i Københavns nærhed, men også ved de større provinsbyer købte man 423 hektar jord, som blev videresolgt til haveforeningerne. Dette var et hjerteområde for Farfar i de følgende år.

I 1937 blev Farfar af handelsminister Johannes Kjærbøl udnævnt til at være medlem af Den Sjællandske Bondestands Sparekasses Tilsynsråd, svarende til bestyrelsen for sparekassen. Her sad han frem til 1980 bortset fra tiden som minister. Endnu en gang var han den eneste socialdemokrat blandt venstremænd, men de respekterede ham. Da jeg selv i 1984 blev personaleinspektør i sparekassen, som nu var fusioneret med et meget stort antal sparekasser i hele landet og havde skiftet navn til SDS, oplevede jeg den store respekt, der stadig var omkring min farfars virke.

Da Farfar i 1931 flyttede fra Smørum til Måløv, blev han meget hurtigt medlem af sognerådet her, hvor han

sad indtil 1942, heraf de sidste otte år som formand. Kommunen påbegyndte i den tid en omstilling fra landkommune til forstadskommune med alt, hvad dette indebar af byggerier og forbedret infrastruktur.

I forbindelse med krigen blev danske ejendomme beslaglagt af tyskerne, og der blev udbetalt erstatning til de berørte, men da tyskerne trak erstatningerne fra Nationalbanken, var de mindre seriøse, når erstatningerne blev fastsat. Beslaglæggelserne tog efterhånden et meget stort omfang, specielt ved de store flyvepladser, hvor hele landsbyer blev inddraget. Det var nødvendigt for amtmændene og borgmestrene at have vurderingskyndig bistand ved fastsættelse af erstatningerne. Farfar fik denne opgave med at bistå amtmændene på øerne og i en periode også i en del af Sønderjylland. Det blev et meget omfattende og ofte ubehageligt arbejde.

Jens Smørum bliver indenrigsminister

I 1947 blev Farfar indenrigsminister i Ministeriet Hans Hedtoft I. At det blev Farfar, skete på en meget ekstraordinær måde. Ministeriet var dannet og udnævnt af kongen med Alsing Andersen som indenrigsminister. Men så skete der det, at oppositionspartierne ikke ville have Alsing Andersen med i ministeriet, da han havde været forsvarsminister den 9. april 1940. De truede med at stille et mistillidsvotum til regeringen, hvis statsministeren ikke ville lade indenrigsministeren falde. Det var en mindretalsregering, og Alsing Andersen ønskede ikke, at hans person skulle volde regeringen vanskeligheder i starten, og han meddelte derfor statsministeren, at han ville trække sig tilbage. Derefter sendte Hedtoft bud efter Farfar.

Det skete på følgende dramatiske måde: Hedtoft ringede til min farmor og fik at vide, at Farfar var med en vurderingskommission på Amager. Hedtoft sendte politiet ud for at finde Farfar, og en betjent kom hen til Farfar, der

Jens Smørum bliver hvervet som indenrigsminister i 1947.

stod sammen med vurderingskommissionen, og spurgte ham, om han ville følge med. Farfars kolleger spurgte, hvad Farfar havde lavet, siden han skulle arresteres. Han svarede: "Det spekulerer jeg ikke på, men kun, hvad de har opdaget!" Farfar blev kørt til Statsministeriet, hvor han blev spurgt, om han ville være ny indenrigsminister. Farfar tøvede, fordi han ikke var sikker på, at han var kvalificeret til at bestride posten som indenrigsminister. Hedtoft svarede: "Dersom jeg har vurderet dig forkert, så er det mit ansvar. Du går i gang med det og gør det så godt, som du kan, mere forlanger jeg ikke af dig." Farfar kom i audiens hos kongen, inden han skulle præsenteres for Folketinget, og Hedtoft var ved at komme i tidsnød, for der var sat en grænse for, hvornår den nye indenrigsminister skulle være udnævnt. Da Farfar rakte hånden frem mod kongen, så han det anker, Farfar havde på hånden, og sagde: "De har måske sejlet? – det vil jeg

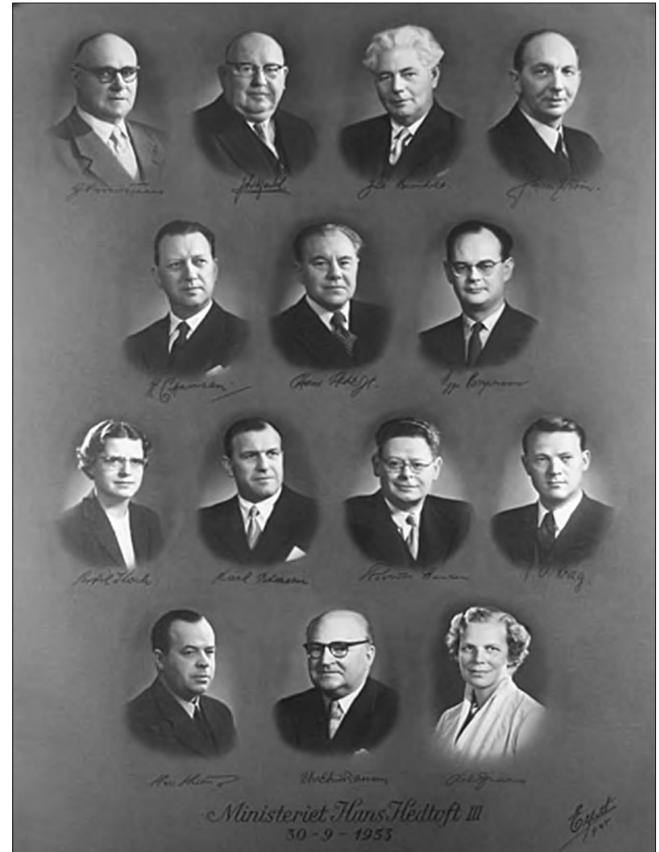
gerne høre mere om.” Hedtoft så tiden gå, men de nåede det i tide, og Farfar blev indenrigsminister.

Indenrigsministeriet var meget omfattende, selvom boligministeriet var blevet udskilt i forbindelse med regeringsdannelsen. Det omfattede alle kommunale sager; sager om valg; sundhedsområdet; et nyt område, civilforsvaret; beregning af erstatninger i forbindelse med krigen; indfødsret bl.a. i forbindelse med krigens ophør; valgretsalder og hjemsendelse af ca. 400.000 krigsflygtninge. De sidste rejste hjem i 1948/49. Det første Hedtoft ministerium sad indtil 1950, og Farfars samarbejde med embedsmændene kunne jf. Tage Kaarsted sammenfattes således: ”...det var harmonisk, og sympatien var gensidig. Han havde menneskeforstand og dømmekraft, var stabil i humør og omgangstone og koketterede på sit syngende sjællandske gerne med, at ”jei jo aller reiti’ har læért noue”, når man gav ham notater om komplicerede ting. Sin vane tro bearbejdede han selv papirerne, der ofte bar synlige spor af nedfaldende gløder fra shagpipen, men arbejdstempoet tvang ham til at aflægge tilbøjeligheden til at lære talemanuskripter udenad. Blandt embedsmændene hed det sig, at man kun mærkede noget til Jens Smørum, når der var brug for ham – i modsætning til ministre, som mærkes, undtagen når der er brug for dem.”

Jens Smørum bliver landbrugsminister

I 1953 dannede Hans Hedtoft sit tredje ministerium, og Farfar blev udnævnt til landbrugsminister som den sjette i rækken efter krigen. Forgængerne havde haft en funktionstid på 1½ år i gennemsnit, så han regnede ikke med at blive siddende så længe. Han nævnte flere gange, at det at være minister i en mindretalsregering er noget af det mest usikre i denne verden.

Af større ting, der blev gennemført i de godt tre år, Farfar var minister, kan nævnes en række landvindingsprojekter,

Jens Smørum var landbrugsminister i Ministeriet Hans Hedtoft III 1953-1955. Jens Smørum ses øverst til venstre. Kopi af foto, der hænger i Folketinget.

hvor Skjern Å projektet nok er det mest kendte og mest diskuterede. Projektet var resultatet af en enstemmig beslutning om landvindingsprojekter i Folketinget, og Farfar var yderst ambivalent overfor gennemførelse af udretningen af Skjern Å, men det var vigtigt at få afvandet områder til erstatning for tabt landbrugsjord. Danmark var i 1953/54 på vej ind i en begyndende internationalisering, og Farfar følte i høj grad – og

beklagede det – sine manglende sprogkunderskab og sit ringe kendskab til andre lande, men han tog alligevel på de rejser, der hørte til jobbet, og med embedsmændenes hjælp blev resultaterne fine.

Farfar var nu blevet 66 år og havde haft 3½ år som landbrugsminister, en funktion med mange administrative problemer, ikke mindst Landbohøjskolen, som han spøgefuldt kaldte ”Landbohøjskolen”. En måned før folketingsvalget i 1957 blev Farfar indlagt på hospitalet med hjerteproblemer og meddelte, at han ikke genopstillede. Farfar blev pensionist og helligede sig familien og en række interesser:

- Æresmedlem af Socialdemokratiet, Kolonihavebevægelsen og fra 1972 af Historisk Forening i Ledøje-Smørum.
- Medlem af ROTARY i Ballerup.
- Medlem af menighedsrådet i Måløv og kirkeværge.
- Foredragsholder.
- Forfatter – skrev hvert år 350 julebreve i november og december.
- Havemand, solgte pinseliljer og æbler på Grønttorvet. Et passende otium for en pensioneret landbrugsminister.
- Boede sammen med børnebørn og oldebørn.

Tidens tand

Jeg er glad for, at Farfar ikke så udviklingen, som den tog fart med hensyn til

- Udviklingen i kolonihaverne.
- Nedlæggelse af husmandsbrug.
- Landvindingsprojekter føres tilbage af økologiske hensyn.
- De ”nye” DJØF-politikere og deres samspil med pressen.

Tage Kaarsted skriver

”Af de mange ministre, kongen lærte at kende, satte han formentlig størst pris på de djærve og ligefremme typer som H.C. Hansen, Johs. Kjærbøl, Jens Smørum, Carl Petersen, Kristen Bording og andre. De viste ham respekt, men var ukunstlede og ligefremme. Han følte sig tryk i deres selskab. Kongen var som de ærkedansk.” Jens Smørum døde den 18. december 1976, og min farmor og han ligger begravet på Smørum Kirkegård.

Litteratur

Jens Smørum: Vejen jeg gik og mennesker jeg mødte
– en landarbejders erindringer.
Nationalmuseet 1961.

Tage Kaarsted: De danske ministerier: 1929-1953.

Tage Kaarsted: De danske ministerier: 1953-1972.

Mennesket, maleren og soldaten Poul Hugo Weber

af Inga Nielsen, Smørumnædre

Artiklen er udarbejdet efter samtaler med Jens Erik Weber, søn af Poul Hugo Weber, og Helle Herrmann, datter af hans ven, lærer Frits Herrmann. Meget vigtig for artiklens tilblivelse er desuden, at Jens Erik Weber har gemt de breve, som faderen skrev hjem til sin kone, Ebba Weber, og at Helle Herrmann har gemt de breve, som Hugo skrev til Frits, mens han var indkaldt i tysk tjeneste fra november 1942 til oktober 1943. En stor tak skal lyde til de to for at have stillet henholdsvis 32 og 11 breve til rådighed. Poul Hugo Webers sprog og stavemåde er bevaret.

Poul Hugo Weber. Selvportræt 1936. Privateje.

Poul Hugo Weber boede kun kort tid i Ledøje, alligevel blev han en kendt person i byen. Det er der flere årsager til. Den 18. august 1933 blev han på Københavns Rådhus gift

med Ebba Jensen. Hun stammede fra Frederikssund. Hendes søster, Emmy, var gift med Jens Christian Svendsen. De boede i huset "Ly" på Råbrovej i Ledøje. Hugos ven Harald Reinhold blev forelsket i Grethe, Ebba og Emmys søster, og senere blev de to gift. Hugo havde på den måde både familie og venner i Ledøje. At han betød noget særligt for disse mennesker og de for ham, fremgår af de breve, han skrev til dem, mens han var i tysk krigstjeneste. Harald var som Hugo af tysk afstamning, men blev dansk statsborger inden besættelsen. Harald og Grethe boede i det røde hus ved gadekæret i Ledøje.

Endelig var Hugo en habil tegner og maler. Hans produktion viser, at han, uanset hvor han opholdt sig, forevige lokale motiver. Flere familier i Ledøje har således et af hans værker hængende. Billeder, som fortæller, hvordan der så ud i Ledøje i årene før og i starten af besættelsen.

Hugo Weber kommer til Danmark

Hugo er født i Tyskland den 19. maj 1909 i Leipzig. Han fik sin uddannelse på en grafisk kunsthåndværkerskole, men på grund af den store arbejdsløshed i Tyskland sidst i 1920'erne og i begyndelsen af 1930'erne søgte han til Danmark. Her fik han arbejde inden for sit

Ledøje Gadekær med den nu nedrevne smedje til venstre og kirken i baggrunden malet i 1936 af Hugo Weber. Privateje.

fag, idet han i 1933 blev ansat som retouchør og fotograf i dybtryksafdelingen i bogtrykkerfirmaet Oscar Fraenckel og Co. i Nyhavn 31 i København. Her arbejdede han indtil juni 1940, hvor han måtte forlade firmaet ”grundet på de i Øjeblikket værende vanskelige Forhold inden for denne specielle Branche”. Her hentydes formentlig til en afmatning i den grafiske branche på grund af den tyske besættelse den 9. april 1940. Hugo fik derefter arbejde hos mediefirmaet Carl Aller og var der, til han blev indkaldt i 1942.

I de år, Hugo opholdt sig i Danmark, boede han flere forskellige steder i København. I starten ofte kun nogle få måneder hvert sted. Der, hvor han boede længst, var næsten fire år på Linde Allé 12 i Ballerup.

Kun i kortere perioder boede han i Ledøje nemlig godt et år fra den 31. marts 1938 til den 28. april 1939 og igen nogle måneder fra den 8. maj 1940 til den 1. november 1940. Det vides ikke, hvor han opholdt sig, men det har formentlig været hos familie eller venner i Ledøje. Mens Hugo og Ebba en kort tid boede i Bredgade, kom sønnen Jens Erik til verden den 2. december 1940. Hugo Webers sidst kendte adresse i Danmark er Glinkasvej 4.

Skæbneåret 1943

Selvom Hugo var dansk gift og havde boet flere år i landet, var han ikke blevet dansk statsborger. Han måtte derfor forlade familie og venner, da han i 1942 blev indkaldt til tysk tjeneste. Også den tyske hærledelse havde øje for Hugs kunstneriske evner. Han fik foruden at være

almindelig soldat til opgave via malerier og tegninger at vise, hvor godt de tyske soldater havde det ved fronten. En overgang var det endog på tale, at hans værker skulle udstilles i Berlin, noget der af gode grunde aldrig blev til noget. Under opholdet i Tyskland fra den 7. oktober 1942 til den 23. oktober 1943 sendte han 32 breve og tre korthilsener til hustruen Ebba Weber og 11 breve til Frits Herrmann.

Situationen på østfronten var i 1943 ubeskrivelig forfærdelig for både de tyske og russiske soldater. Den 10. januar indledte de sovjetiske styrker en storoffensiv mod tyskerne. Målet var én gang for alle at knuse resterne af Hitlers sjette armé, der lå indespærret ved Stalingrad. Den tyske hær led et sviende nederlag, der i den grad udmattede den, og i resten af krigen var Sovjetunionen i offensiven, mens tyskerne gennemgående var på tilbagetog. Det er disse historiske kendsgerninger, der ligger bag Hugos oplevelser ved østfronten i 1943, og som afspejles i hans breve hjem til Danmark.

Hugo kommer til østfronten

Af breve til Frits Herrmann i efteråret 1942 fremgår det, at Hugos første ophold i Tyskland var på en kaserne i Hamborg, og at han og andre danskere kun med besvær fik lov til at skrive breve på dansk til familie og venner derhjemme.

I et brev til Ebba dateret den 9. februar 1943 fremgår det, at Hugo nu er i Lübeck, og at han regner med snarest at blive sendt til østfronten. Den 14. februar skriver han om sit bestemmelsessted: ”Det bliver nok i Middelfafsnittet ved Hiliki Luki, da jo selve Byen igen er i Russernes Haand. Situationen, tror jeg nok, ser ikke videre godt ud, set med Tyskernes Øjne, og beretninger fra Soldaterkammerater, som kommer østfra, viser det samme. Jeg tror, at Krigen er indtrådt i sin allersidste afgørende Fase, og at Tyskland må indsætte meget for at kunde holde det russiske Tryk”.

Hugos formodninger bestyrkes af, at orlov inddrages, og udsendelser til fronten fremskyndes.

Til Frits skriver han: ”Siden i gaar Morges er vi på Vejen østover. Dag og Nat ruller vi i Toget. Vi er 35 Mænd i en Godsvogn med Halm forneden.” Til Ebba skriver han, at hans afdeling efter en lang togtur og 60 kilometers march østpå for en tid er indkvarteret hos russiske husmænd. På turen har de tyske soldater mødt fuldstændig udbændte byer og ødelagte landsbyer: ”Ikke noget sted kunne bruges i beboelsesøjemed.” Russerne har brugt den brændte jords taktik.

Den 8. marts skriver Hugo til Frits, at de omgående er blevet sat ind i kampen mod partisaner med lange nattevagter plus ekstra jobs i omegnen om dagen. Krigen spidser til, og den 14. maj skriver Hugo til Ebba: ”I gaar og i forgaars den 12. og 13. maj, to Mindedage i vores lille Liv, har vi igen været paa Partisanjagt, og vi kom først i Dag kl. 3 hertil igen”. Han beretter desuden, at han blev udkommanderet til at forevige nogle ødelagte

Ødelagt russisk tank malet i maj 1943 af Hugo Weber. Privateje.

russiske tanks, som lå tre km derfra: ”Jeg var saa i gaar ude på Slagmarken, hvor der ligger 8 store russiske Panser. Landsbyen hvor Kampen foregik eksisterede ikke mere – ikke en Stump var tilbage... .Du kan ikke udmale dig i din vildeste Fantasie, hvor gruelig det hele ser ud. Rundt om Panserne flød det med russiske Menneskekadavere, enkelte Hoveder, løsrevne FødderGasmasker, Haandgranater, Karabiner osv. Og det hele ligger således siden Paaske sidste Aar... Med nogen Overvindelse har jeg ogsaa gengivet lidt af disse gruelige Sager paa Billedet, thi det viser jo Krigen i hele sin Ubarmhertighed.” Den 24. maj beretter Hugo om en otte dages partisanjagt, og i et senere brev fortæller han, at ”her var vi hårdt spændt for”.

Den 27. maj er enheden flyttet, ”Mens vi før i Tiden har levet i russiske Bondehuse er vores Tilværelse nu under Jorden i Bunker. De russiske stillinger ligger godt en Kilometer fra os, og der er jo ustandselig Kanontorden i Luften”. Den tyske avis, Kölnische Zeitung, bragte en meddelelse om, at det den 4. juni efter seks dages heltmodig indsats var lykkedes tyskerne at stoppe de russiske troppers fremmarch ved Welish. Et brev fra den 2. juni til Frits tyder på, at Hugo har deltaget i disse kampe, og at han på mirakuløs vis kom fra dem med liv og helbred i behold.

I juni måned sender Hugo kun få breve og et enkelt pinsekort hjem til familien, formentlig fordi det har været en hård tid med mange kamphandlinger til følge. St. Hansaften 1943 lyder det således: ”Vi er allerede ugevis undervejs og indsat i et meget stort Partisanforetagende. Anstrengelserne er meget store, og tit faar vi ikke søvn og andre nætter ikke mere end 2-3 Timer.”

Juli er den måned, hvor Hugo sender flest breve hjem til Danmark. Han får mere fritid, for det første fordi hans enhed bliver trukket tilbage fra de værste kampområder: ”Partisanjagten er forbi, og snart gaar

Russisk bondestue malet i julen 1943 af Hugo Weber. Privateje.

det videre med Jernbanen,” de skal ” en vis Tid lege Uddannelsesbatallion i en eller anden lille russisk By.” For det andet dør Hugo hele juli måned med en dårlig fod, hvilket giver ham mere tid til at male og skrive breve. Af et brev hjem den 2. juli fremgår det, at han har ligget i sengen ca. 14 dage med en opsvulmet fod. Hugo bruger tiden til bl.a. at male interiøret i den russiske bondestue, hvor han ligger. I et brev fra den 8. juli skriver han, at det nye bestemmelsessted er en tiptop moderne russisk kaserne, hvor hans enhed formentlig skal blive de næste seks uger: ”Beliggenheden er dejlig ved Skov og Sø, og i gaar laa jeg med min daarlige Fod ved Søen og malede et lille luftig Akvarell”. Den 14. juli er det stadig galt med foden, og han har haft tre nye sygedage. Enheden opholder sig et nogenlunde fredeligt sted, og sammen med andre skal han rense og male 35 togvogne. Den 23. juli ligger Hugo igen på sygestuen, og det giver igen tid til at male, denne gang udsigten fra vinduet. Et motiv, som han beskriver for Ebba, og som han er meget glad for.

"Lille luftig Akvarell" malet i juli 1943 af Hugo Weber, mens han lå ved søen med en dårlig fod. Privateje.

Den 27. juli er det stadig galt med foden, og igen bliver der tid til at male, denne gang en kopi af en akvarel, han tidligere havde malet af en russisk landsby. Den forærer han til "samariteren, som sørger nok så godt for os". Også i august skriver Hugo en del breve hjem. Den 12. august kan han berette, at det går bedre med foden, at han har tegnet nogle plakater til en fodboldkamp, samt at hans regiment i slutningen af måneden igen skal til fronten.

De sidste måneder

I september måned sender Hugo kun ét brev hjem til Ebba. Den 17. september skriver han, at han og hans enhed ustandselig bliver kastet fra sted til sted, og at de kører om natten, for at russerne ikke skal opdage deres bilkolonner: "Alt er så unormalt – man kan ikke komme til sine mest nødvendige Sager.... Det er en ren Zigøjnertilværelse – kun værre end den". I seks uger har han ikke kunnet få fat i sine ejendele, barbersager, malergrej, skriveredskaber etc.

Hestevogne til transport af sårede soldater malet af Hugo Weber i 1943. Privateje.

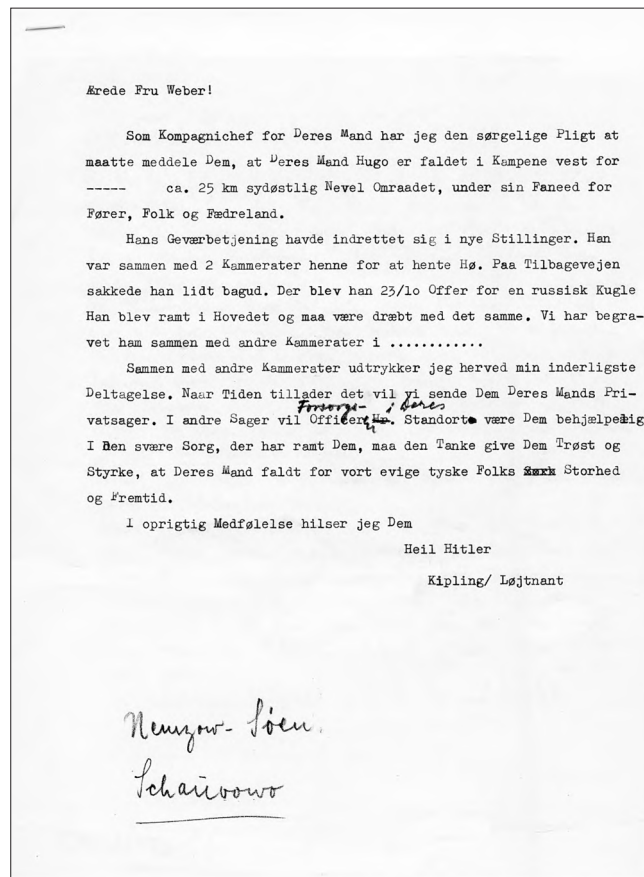
Derefter følger der kun to breve i oktober, den 15. oktober og den 18. oktober. Den 15. oktober skriver Hugo bl.a., at han har sendt sine akvareller, 23 stk., til Ebba. Efter seks uger, hvor han ikke kunne få fat i sine ting, er han blevet bange for, at hans billeder skal gå tabt, og han beder derfor Ebba om at passe godt på dem og tilføjer: "Med orlov synes der ikke at blive til noget efter situationen at dømme". I brevet fire dage senere skriver Hugo, at han har dårlig samvittighed, fordi han i den senere tid ikke har skrevet så tit til hende, "men tro mig, kære Ebba, den forløbne Tid var ond – meget ond". Han takker desuden for de pakker, han har modtaget med delikatesser. Det var "en sjælden Nydelse at få midt i Kampens Hede". Han beklager, at han så hurtigt har spist det hele: "– men Forholdene tvang mig dertil – thi alt overflødig Bagage var umulig, og nogle Gange var vi allerede indesluttet af Tropperne, men slap dog heldig igennem". Han fortæller endvidere, at hans enhed de forgangne uger blev sendt til middelafsnittet foran fronten som reservetropper, og

at de blev sat ind til fods eller med bil de steder, hvor de russiske tropper var brudt igennem og havde indesluttet tyske enheder. ”Ved Tilbagetrækningen fra Fronten var vi saaledes altid de sidste. Om Dagen var vi i Kampen med Russerne og holdt saa Stillingen den Dag eller flere Dage ganske efter Omstændighederne, og om Natten marcherede vi over Marker – paa smaa Stier osv. og indtog den næste Morgen nye Stillinger. Da maatte vi grave os hurtige ned i Jorden, thi Russerne kom hurtig efter, og der blev jo skudt meget livlig, ligesom Russerne var meget aktive med deres Flyverangreb. Over 6 Uger kunde jeg ikke skifte Undertøj og kun 3-4 Gange vaske mig og Kroppen var fuld af Lus. Det var en frygtelig Tid, og det, jeg har oplevet bare af Krigens Ubarmhjertigheder og Grusomheder, kan ikke beskrives. Ogsaa endnu i Dag ligger vi i Jordhuller, altid to Mænd, men har dog nu lagt Bjælker ovenpaa og Halm indeni – og har de sidste Dage endda et Tæppe.”

Få dage senere, da Hugo og hans kammerater havde indrettet sig i nye stillinger, blev han den 23. oktober offer for en russisk kugle. Han blev begravet sammen med andre faldne i Schauowu ved Mengow Søen, formodentlig i det nuværende Hviderusland.

”Gid 1943 vil være Fredsaaret”

Når man gennemlæser de breve, som Hugo sender hjem, er det slående, at han aldrig beklager sig. Han nedtoner det, han oplever, uden på noget tidspunkt at udpensle de rædsler, han som soldat på østfronten er en del af. Han har formentlig ønsket at skærme dem derhjemme. Hugo giver heller ikke udtryk for angsten, som han uundgåeligt må have følt, for at falde i krigen, for at blive hårdt såret eller at ende i russisk fangenskab. Formodningen om, at han har været realistisk i forhold hertil, bestyrkes af, at han på forskellige måder forsøger at sikre sønnen både inden afrejsen og senere.

Oversættelse af det brev, som Ebba Weber modtog med beskeden om, at hendes mand var faldet i krigen. Bemærk, at stednavnene i første omgang er fjernet af den tyske censur.

Hugo udtrykker ikke et had til de russiske soldater. Han ser dem snarere som mennesker, der har den skæbne til fælles med de tyske soldater, at de deltager i en nådesløs krig blot på den anden side af fronten. Til Frits skriver han den 2. juni: ”Herud er Livet endnu mere primitivt end ved vores forrige Bestemmelsessted,

*Jens Erik Weber,
Hugo og Ebba Webers
søn, født december 1940.
Foto: Privateje.*

og Stemningen er således, at jeg kun kan glæde mig derover. Sammenholdet blandt Soldaterne er jo ganske naturligt meget stort, thi Livet herud i deres Primitivitet osv. tvinger jo Mennesker dertil. Det er en ganske simpel Naturlov.”

Af Hugos første breve til Frits fremgår det, at Frits har hjulpet Hugo med forskellige praktiske foranstaltninger inden afrejsen til Tyskland. Et fragtbrev bevidner f.eks., at Hugo sender sin cykel ud til Frits i Ledøje. Den skal han have glæde af. Af Hugos første breve fra Tyskland fremgår det, at Frits’ breve især har været opmuntrende beskrivelser af tildragelser i hjemmet, i skolen og i Ledøje Landsby. Begivenheder, som Hugo i sine breve til Frits kommenterer og spørger ind til, og så er der desuden hilsener til Frits’ forældre, og der spørges ind til døtrene Birgit og Helle. Det er desuden med Frits, Hugo deler sin store glæde ved naturen, idet han i sine breve gang på gang skildrer den storslåede russiske natur.

Efterhånden ændrer Hugos breve dog karakter, og længslen efter Danmark, efter de kære derhjemme og efter, at krigen snart skal få ende, får stadig større vægt.

Selvom Hugo på grund af censur ikke kan skrive direkte, at det går dårligt for den tyske hær i 1943, fremgår det

tydeligt, at han inderligt tror og håber, at krigen snart må få ende.

”Lille kære Danmark”

Håbet om en snarlig fred kommer ligesom længslen efter familien og det kære Danmark til udtryk i alle breve hjem. På et tidspunkt skriver han: ”Men derfor er Savnet af Kære lille Danmark ikke blevet mindre, thi nok kan jeg se det skønne i den gigantiske russiske Natur, men jeg føler mig nu engang hjemme i Danmark, som har været en kærlig Moder for mig, og som jeg kun mindes i Øjeblikket i Taknemmelighed.” Længere hen på sommeren skriver han til Ebba: ”I ved ikke, hvordan jeg længes efter alle bekendte Steder. Pludselig staar der et Hus, en Gade eller et Landskab for mig, som tit havde slet ikke nogen Betydning for mig før i Tiden, og jeg drømmer --- vaagner op igen og sukker af Længsel.” Lidt senere i samme brev lyder det: ”Og saa ud på cyklen i den enestaaende danske Natur, nyde Guds Kunstværk og saa maaske sætte mig med Malegrejerne og male et rigtig dansk Landskab, men saa ligger I ved siden af i Græsset og Jensemand er nok i fuld Vigør og glæder os i al sin dejlige Barnlighed. Gid det snart var sandt!!”

”Jeg længes jo så umådelig efter vores elskede Dreng”

Længslen efter og bekymringen for sønnen Jens, der er ca. to år, da Hugo bliver indkaldt, og tre år, da han falder i krigen, gennemsyrrer stort set alle Hugos breve: ”Hvordan har I det? Er lille Jensemand igen i fuld Vigør og du ligeledes, kære Ebba?” lyder det i februar 1943, og i maj måned skriver Hugo: ”Og saa maatte jeg tænke meget sidste Nat paa lille Jensemand og haaber saa inderligt, at han fuldstændig er kommet sig igen.” I juli skriver Hugo: ”Hvordan har I det, mine kære? Lille Jensemand trives forhaabentlig godt og er meget glad og fornøjelig. Jeg længes vel nok efter den Tid, hvor jeg

kan nyde at lege og pusle med ham. Gid det snart vil være sandt ogsaa for evigt." Månedens efter lyder det: "Jeg længes jo saa umaadeligt efter vores elskede Dreng og vil vel nok blive forbavset over al den Fremgang hos ham. Gid dog denne Tid snart vil komme."

At Hugo forsøger at sikre sin søn så godt som muligt, fremgår af, at det lykkes ham med noget besvær at sætte 100 kr. om måneden ind på en dansk bankkonto til sønnen. Det var mange penge dengang, og Hugo skriver da ogsaa til Ebba: "Men hvis det gaar saa videre, bliver jo lille Jensemand snart Kapitalist".

Hugo nærer i det hele taget stor omsorg for familien. Han forsøger at sende penge, formentlig en form for hustrubidrag, til Ebba, og han forklarer, hvordan hun skal bære sig ad med at få pengene udbetalt i danske kroner. Brevene tyder på, at det lykkes ham løbende at støtte Ebba økonomisk.

Livsvigtige pakker fra Danmark

Ebba og ogsaa andre sender regelmæssigt pakker til Hugo med f.eks. knækbrød, sardiner, smør og tobak. I juli skriver Hugo til Ebba: "Dine næste Pakker vil være hjertelig velkommen – og naar jeg kan, saa komme lidt Sukker på Brødet, saa jeg i Fantasien kan spise Pandekager eller Wienerbrød". Senere på måneden skriver han: "Det var vel nok en Fest i Dag, hvor jeg fik Jeres herlige anden Pakke. Det var jo et Overflødhedshorn, og jeg kan ikke takke dig nok derfor."

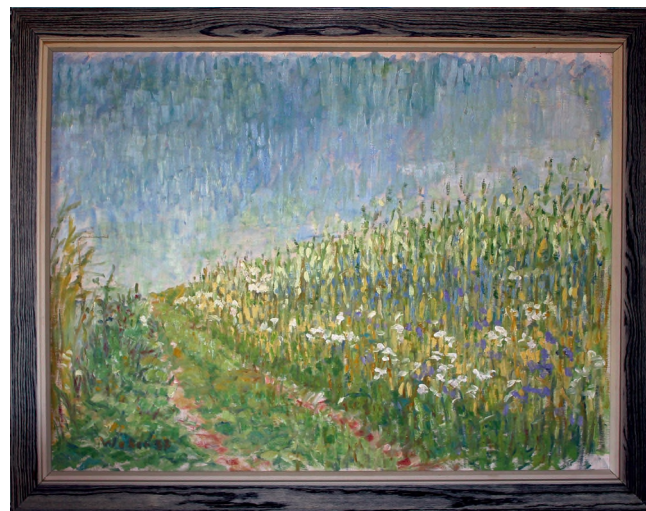
Pakkerne fra Danmark bliver et hårdt tiltrængt supplement til de små og magre portioner, som de tyske soldater på daværende tidspunkt fik udleveret. Et sted skriver Hugo: "Man er snart blevet mere end nøjsom, men Tiderne skifter vel ogsaa en Gang igen, og saa maa jeg jo ogsaa i den Retning haabe på en bedre Fremtid". Til gengæld sender Hugo gentagne gange en røghilsen, som han kalder det, i form af cigaretter hjem til Ebba. Han skriver til hende, at

han stort set intet har at give hen af, så det er med glæde, at han sender hende cigaretter. Formentlig har Ebba røget cigaretter, mens Hugo har røget pipe.

Krigen varer ved

Få dage før sin død skriver Hugo følgende hjem til Ebba: "Det glæder mig så uendeligt, at vores kære lille Dreng trives saa godt og er rask og gør sin Moder saa megen Glæde. Hvis du vidste kære Ebba, hvordan jeg længes efter den Time, hvor jeg igen i Fred og Lykke kan være sammen med Jer – men man kan slet ikke beskæftige sig for længe med Tanken, thi saa bliver Livet uudholdelig." Måske har håbet om og troen på, at dette inferno snart måtte høre op, været nødvendig for Hugo for at udholde livet ved fronten.

I dag ved vi, at krigen fortsatte under umenneskelige forhold og med forfærdelige tab til følge endnu 1½ år efter Hugos død.

Markvej malet af Hugo Weber i 1937. Privateje.

Min barn- og ungdom i Lille Smørum

af Winnie Albrechtsen, Trento i Italien

Winnie Albrechtsen.
Foto: Privateje.

Mine forældre Olaf Albrechtsen (15. april 1889-17. maj 1969) og Johanne f. Mikkelsen (2. april 1923-12. juni 2012) blev gift i 1942 og flyttede til Lille Smørum i 1942. De kom fra Amager, hvor min far havde et landbrug på en af de ældste gårde i Ullerup. Der blev bl. a. filmen “En søndag på Amager” optaget. Min farfar, Peder, var kgl. fasanjæger i Kongelunden for Christian den Tiende. Mor stammede fra Lolland, hvortil min mormor kom omkring år 1900 fra det daværende Polen, nu Ukraine, som en af de “berømte polske roepiger”. Hun fik aldrig lært hverken at læse eller skrive. Når posten kom med pensionen, kvitterede hun med et fingeraftryk.

Beskedne kår

Far købte gården, som nu ligger på Skebjergvej 12. Dengang var der ingen gadenavne og -numre. Desuden havde han en overgang en anden gård på

“Katterumpen” samt et lille jagtrevir i Grønsø. Jeg er født i 1946, og min lillesøster Greta i 1948 (død 1984). Vi havde ikke centralvarme i huset, men kun en kamin i stuen, så det var begrænset med varme, selvom der blev fyret med koks. Om morgenen var det “etagevask” i køkkenet, da alt vand først skulle koges i en gryde, om lørdagen fik vi bad i en stor zinkbalje, og vi havde gammeldags das. Men sådan var det også hos naboerne. Når der skulle vaskes storvask, blev tøjet først sat i blød i vand med soda. Så blev der fyret op under gruekedlen, og når tøjet var kogt, skulle det vaskes. Nogle år senere købte landsbydamerne dog i fællesskab en “rullende vaskemaskine”, som blev trukket fra hus til hus, hvor man nu havde brug for den. Det var hårdt, når man skulle hente den på Søagergård, for så skulle den trækkes op ad bakken. Først mange år senere fik vi indlagt varme og lavet badeværelse.

Leg sommer og vinter

Da naboerne ved Korsvejen i Lille Smørum er omtalt i tidligere årsskrifter ¹⁾, vil jeg fortælle lidt om barn- og ungdommen for os børn, som er født i slutningen eller lige efter Anden Verdenskrig. Vi var Margit og Troels fra Kærhavegård og Greta og mig. Det var den “hårde kerne”. Vi rendte ud og ind hos hinanden. Desuden legede vi med Kirsten Nielsen fra “Rolighed”. Så var der Lis og Jørgen Lauritsen samt Bjarne Nygård fra Søagergård. Senere kom Ditte og Peter Toft til. Desuden fik nogle af familierne efterhånden også efternølere. Om sommeren var vi altid ude. Vi legede f. eks. dåseskjul eller spillede med bolde op ad muren, mens vi remsede

Min far Olaf Albrechtsen blev født i Nødebo sogn, Frederiksborg amt som søn af distriktjæger Peter Albrechtsen. Foto: Privateje.

alfabetet: "Jeg hedder Anna, bor i Amerika, holder af aber osv.", indtil man tabte bolden, så var det den næstes tur. Vi sjippede også alene eller flere sammen, og vi kunne også finde på at sætte os ved Korsvejen og nedskrive bilnumre. Hyggeligt var det også at køre rundt med kattekillinger i dukkevognen, og jeg kunne især godt lide at klatre i træer. Vi cyklede også meget, gerne til stranden i Jyllinge eller til Buresø. Det var også spændende med billeder fra Rich's, som vi satte i album. Fru Nielsen fra Smørum Mølle lagde billeder til side til Greta og mig.

Om vinteren gled vi på isen i Svend Nielsens, altid kaldet Den nye Mands, lille vandhul, som lå, hvor Nøddelunden nu ligger, eller vi kælkede. At hønse, bytte glansbilleder

eller papirservietter var også gode vinteraktiviteter. Senere, da vi lærte at læse, lånte vi bøger på biblioteket i Smørum Skole. Mit nummer var 321. Vi legede også med påklædningsdukker, men mærkeligt nok ikke så meget med dukker.

Desuden gik vi meget til gymnastik hos fru Godtfredsen. Vi syede vore dragter hos hende og drog til gymnastikopvisning i Roskilde. Hun gjorde meget for det kulturelle liv i landsbyen.

På Smørum Kro lærte vi at danse af en lærerinde fra København. Der kom dog mere stil over det, da Bendixen kom og underviste os i Ledøje Forsamlingshus med dejlige afdansningsballeter til følge.

Det vigtigste for mig har nu været at spille håndbold. Lærredsskoene blev kridtet hvide, og sikke nogle venskaber og oplevelser det har givet både i Danmark og i Norge! Om sommeren var det en særlig oplevelse med håndboldstævne på sportspladsen, som lå, hvor der nu er indrettet parkeringsplads ved Søgerskolen. Laura fra Smørum Kro havde en bod med drikkevarer og is, spillebanerne blev kridtet op, og der blev sat højttalere op, og om aftenen var der bal på Smørum Kro med levende musik. Inden da blev skørtet stivet i kartoffelmel. Det var tider!

Vi skulle hjælpe til

Da vore forældre havde landbrug, skulle vi hjælpe til med at plukke frugt og samle grøntsager samt rengøre og pakke dem. Om aftenen kom Laurits Pedersen og hentede, hvad vi havde pakket, for næste morgen at bringe det på Grønttorvet i København. Man lærte hurtigt, hvor mange stykker der skal til en snes agurker. Vi havde mange velmagende blomster, æbler og pærer. Far havde selv plantet alle træerne, som han havde hentet på Lolland. Han lærte mig, hvordan man formerer f.eks. buske. Man bøjler en gren ned, lægger jord og en tung

Gården, som min far købte i Lille Smørum i 1942, nu Skebjergvej 12. Foto: Lokalarkivet.

sten ovenpå, så slår grenen rod, og man har en nye plante. Han saltede også sild i en trætønde. Han kunne lide sådan et måltid med kogt sild og kartofler. Når han havde ondt i halsen, drak han kogt øl med en æggeblomme i. Føj, hvor det smagte!

En overgang havde vi også nogle køer, som skulle trækkes på græs henne på Skrænten, som vi kaldte den. Den lå ved Landro over for Kærhavegård og gik ned til Ammetofte Mose. Der dyrkede vi også kartofler

og korn. Senere begyndte far at sælge små lodder fra. Folk betalte 50 kr. om måneden. Således opstod de små kolonihaver, som derefter har udviklet sig her, herunder ikke at forglemme det berømte gartneri, Lille Smørum Krydderurter.

Mor hjalp også til hos Bertel Pedersen med at samle kartofler op, og far hjalp Godtfredsen, når der skulle høstes.

Indendørs aktiviteter

Mor syltede og henkogte frugter og grøntsager, og Greta og jeg var helt vilde med nøddetræerne. Inde fik Greta og jeg overhovedet ikke lov til at hjælpe. Jeg fik i stedet lært at tørre støv af, dække bord, bage kager, indsamle æg osv. hos fru Nielsen. Det kom mig til gode nogle år senere, da jeg var 12 år, for mor blev meget syg, og jeg blev "voksen".

Det værste var, når grisen skulle slagtes. Fru Nielsen stod med armen i en spand og rørte blodet, men sikke nogle vidunderlige blodpølser, som smagte af noget. Hendes brunkager var også uovertrufne. Når der skulle marmelade på brødet, smurte hun godt nok smør på brødet, men lagde marmeladen på den anden side, for at den ikke skulle glide af. Hun lærte mig også at rense mælkejungerne. Der skulle bare smøres noget jord på, derefter vand, så var jungen ren. Vi købte friske æg hos hende, og landsbyens vandværk lå i hendes hønsegård. Hvis man var lidt uenig med hende, sagde hun altid: "Din vilje sidder i min lomme!"

Fødselsdag, jul og nytår

Vore fødselsdage fejrede alle vi børn i Lille Smørum sammen. Vi drak kakao, spiste hjemmebagte boller og lagkage. Derefter legede vi. Om sommeren ude, igen skjul. Om vinteren hviskelege, stå på hovedet - billede af et hoved i avisen, eller puste en mønt. Så fik man bind for øjnene og pustede, og mønten var imens blevet udskiftet med mel. Vi forærede hinanden f. eks. poesibøger eller et stykke sæbe. Vi kørte gerne til Tatol i Ballerup for at finde på noget.

Juleaften tilbragte vi gerne hos min morbror i København, men 1. juledag blev holdt hjemme. Hvor var det dejligt at vågne op til de aromatiske dufte fra køkkenet, hvor mor var i gang med frokosten. Hun var meget dygtig til at lave mad. Når farbrødrene, som boede i Amerika, kom hjem på besøg, fik de altid forloren skildpadde, som blev lavet fuldstændig fra bunden af.

Nytårsaften fik vi børn lov til at være længere ude, så samledes vi, parate til at lave lidt skæg hos naboerne. Vi gned en korkprop på vinduesruderne, så det rigtig peb, og når hoveddøren blev åbnet, gemte vi os, måske bag roekulen. Eller vi kunne finde på at sætte en cykel ind på dasset, eller det aflagte juletræ endte måske oppe i en flagstang.

Gode naboer er guld værd

Nabolivet fungerede så dejligt ved Korsvejen. Man hjalp hinanden, spillede kort sammen, og til runde fødselsdage, giftermål og konfirmation blev der samlet ind til en større gave, og man blev inviteret til kaffe nogle dage efter. Kortaftenerne gik på tur. Jeg skulle altid købe bridgeblanding i Ballerup, appelsiner blev skåret i kvarter, og smørrebrødet til natmaden stod klar i kælderen, og så blev der ellers spillet om småmønter.

Thorkild Sørensen fra Kærhavegård og senere pedel på Søagerskolen var meget beredvillig, han var vor handyman. Han lavede bl. a. dukkehuse af trækasser til datteren Margit og mig. Greta og jeg sov altid hos dem, når vore forældre skulle til København om aftenen, f.eks. til en koncert med tenoren Gigli eller se Holiday on Ice. Mor holdt meget af opera. Hun fulgte også med i, hvad der skete i verden. Hun fik Berlingske Tidende sendt hver dag med posten, som kom fra Måløv. Andre familier holdt Frederiksborg Amts Avis. Hun købte også Familie Journalen samt Søndags BT i Ballerup. Torsdag aften var der opera i radioen, så var det bare med at være stille. Desværre blev hun syg og indlagt på hospitalet langt hjemmefra. Også her hjalp naboerne. Senere fik vi husmoderafløsere fra Smørum og Ledøje. Det var hårde tider, som nok har sat sit præg på Gretas og mit liv.

Fru Godtfredsens bror, Valdemar, som boede i Smørum-nedre, var en af de første, som fik fjernsyn, så vi rollinger

cyklede ned til ham og så Lassiefilm. Senere fik Sørensen på Kærhavegård tv, og efterhånden også alle andre. Far var slet ikke praktisk anlagt. Men de små efternølere var glade for ham, de gik og snakkede med ham, når han gik i marken og f.eks. lugede. Han var god til at lytte. En af dem kom endda en overgang hver eftermiddag, satte sig i en lænestol og sov. Når han vågnede, gik han hjem igen.

*Jeg er klædt på til fest og fotografering.
Foto: Lokalkivet.*

Skolegang

Da vi begyndte at gå i skole, jeg i april 1953 hos frk. Nielsen i Smørumnedre, forandrede livet sig en del. Man skulle nu læse lektier. Jeg synes, hun var skrap. Der var forskel på "høj og lav", og jeg var hunderæd for hende. Når der var "eksamen", kom hele skolekommissionen, som skulle overhøre os bl.a. i stavning. Jeg gik i 2. klasse og skulle stave til kakkellovnskrogen. Jeg hakkede lidt i det. Men en datter af en storbonde fra Smørum, som gik i 3. klasse, skulle stave til et ord med kun to stavelser. Mor var meget forarget. En dag havde en veninde og jeg indpakket vore bøger i det plastikomslag, der dengang var om rugbrødet. Frk. Nielsen blev "stiktosset", og vi fik alle tiders skældud. Men det skal siges, at hun kunne lære fra sig, og der var ro i klassen. Vi cyklede eller gik til skolen, men når det var regnvejrr, kom Kirsten Nielsens far og hentede os. Så blev cyklerne bundet bag på bilen hjem.

Vi gik også i søndagsskole i Smørumnedre skiftevis på Stangkærgård og hos Krogh på Boesagergård. Om vinteren vadede vi over markerne, det var lidt hurtigere.

Vi kom senere i Smørum Skole. Her herskede en mere afslappet atmosfære. Poulin Nielsen var en dejlig lærer, desuden var han en dygtig organist i Smørum Kirke. Om sommeren cyklede vi ud til sportspladsen for at spille langbold. Det var en dejlig afveksling i skoledagen. Vi kom også på nogle dejlige udflugter med ham, bl.a. min første udlandsrejse, som gik til Sverige.

Senere kom nogle af os til at gå på Lindeskolen i Ballerup. Roskildebussen kom nu forbi Lille Smørum, så vi kunne køre med den om vinteren, om sommeren cyklede vi. Når vi havde læseferie i juni, pillede Greta og jeg nye kartofler op på Hovholm i Smørum. Det var rart at tjene sine egne penge og bagefter at tage til Ballerup og købe sig en ny trøje. Jeg har også plukket kirsebær hos Sørensen på Kærhavegård samt plukket jordbær i Stormosen hos en veninde. I 1960 fik jeg en adresse af

Fra min konfirmation den 9. oktober 1960. Fra venstre Greta, min mor, mig og min far. Foto: Privateje.

en veninde på en norsk pige i Molde. Lige siden har vi været penneveninder. Vi har også besøgt hinanden. Så var tiden kommet til at gå til præst. Det var et flot syn, når pastor Gottschalck-Hansens frue samt deres to smukke døtre kom i kirken. Jeg gik dog til præst hos pastor Zeuthen, som nu var kommet til Ledøje. Vi cyklede fra Ballerup til Ledøje Præstegård i skoletiden. Jeg blev konfirmeret den 9. oktober 1960 i Ledøje Kirke, og Greta to år efter i Smørum Kirke, hvor hun var døbt. Jeg købte mig en gul rejsegrammofon for mine konfirmationspenge, og så gjaldt det ellers om at komme til Ballerup for at købe plader. Jeg holdt meget af rock- og countrymusik. Til konfirmationen hørte, at der blev holdt andendagsgilder. Man følte sig nu en smule mere voksen, selvom ingen i gruppen røg eller drak alkohol.

Ud i verden

Efter realeksamen fra Lindeskolen i 1963 kom jeg i lære på kontoret i et stenhuggeri på Østerbro, og Greta det samme to år senere. Hun blev senere personalechef på Københavns Rådhus. Samtidig med at man var i lære, gik man en dag om ugen på Købmandsskolen i København. Det var hårdt at cykle til Ballerup hele vinteren, idet bustiderne ikke passede med arbejdstiderne. Jeg fik i de år stjålet to cykler samt mors gamle rustne. På et tidspunkt fik jeg et lille kælderværelse i Ballerup, men kom stadig til Lille Smørum for at spille håndbold. Vi trænede der om sommeren og om vinteren i Jonstruplejren. Desuden skulle jeg naturligvis også hjem til mor.

Greta blev gift og er mor til en dejlig datter Anita, som nu bor i Smørumnedre med manden Finn, sønnen Simon og datteren Amalie. Selv flyttede jeg til Italien og har tre børn, Roberto, Leonardo og Rosanna og er farmor til Alessandro, Elisa, Sebastian og Maddalena.

Det er altid så dejligt at komme tilbage til Lille Smørum og de små landsbyer, hvor man trådte sine barnesko og har nogle vidunderlige veninder og venner fra dengang.

Noter

- 1) "Naboerne omkring Lille Korsvejgård i Lille Smørum" i Årsskrift 1994 og "Og det var et Amagergilde" i Årsskrift 1996.

Ledøje-Smørum Tennisklub

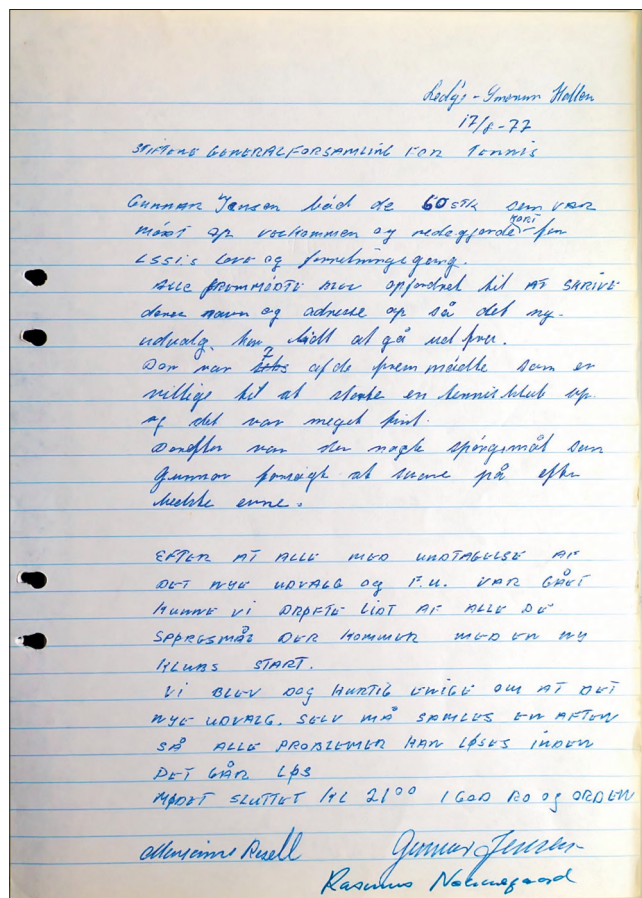
40-års jubilæum den 17. august 2017

af Kirsten Krag, formand for Ledøje-Smørum Tennisklub

Kirsten Krag.
Foto: Privateje.

Formanden for Ledøje Smørum Skytte- og Idrætsforening¹⁾, Gunnar Alex Jensen, var primus motor ved oprettelsen af Ledøje-Smørum Tennisklub. Den 8. august 1977 oplyste han byrådet om, at LSSI ville etablere en tennisafdeling den 17. august, og han anmodede samtidig om at få tildelt samtlige timer på de to nye tennisbaner, der skulle kunne tages i brug den 1. oktober 1977. Han indkaldte til et møde i Ledøje-Smørum Hallen den 17. august for alle borgere med interesse for at spille tennis, og på dagen bød han de omkring 60 borgere, der var mødt frem, velkommen og fortalte kort om LSSI's love og forretningsgang. Syv af de fremmødte indvilgede i at indgå i et udvalg, hvis opgave det var at etablere en tennisklub. Rasmus Nonnegård blev formand for udvalget, og den 19. september vedtog Fritidskommissionen, hvordan kommunen ville varetage driften og vedligeholdelsen af banerne, samtidig fik LSSI's tennisafdeling eneret til fordeling af

Håndskrevet referat fra den stiftende generalforsamling i tennisafdelingen afholdt den 17. august 1977, arrangeret af Ledøje-Smørum Skytte- og Idrætsforening (LSSI).
Foto: Lokalkivet.

timerne på banerne. På et hovedbestyrelsesmøde den 29. september 1977 kunne Gunnar Alex Jensen byde tennisafdelingens formand Rasmus Nonnegaard velkommen, og af referatet fremgår det, at over 100 borgere allerede da havde tegnet sig som medlemmer af den nystartede klub.

Klubbens opstart i 1977-1978

Den 5. oktober modtog tennisklubben et brev fra Udvalget for Kulturelle Anliggender: "Man har herved fornøjelsen at indbyde Dem til indvielse af tennisbanerne i Ledøje-Smørum Hallens idrætsanlæg lørdag den 8. oktober 1977 kl. 10". Af protokollen fremgår det, at "To tennisbaner blev indviet i kraftig storm og småregn. Formanden K.O. Groskopf overdrog banerne til LSSI og overrakte tennisafdelingen ved formand Rasmus Nonnegård en fin ketcher".

I starten havde spillerne ingen omklædningsmuligheder. Derfor anmodede LSSI den 15. november om tildeling af to omklædningsrum i idrætshallen. I december udsendte tennisudvalget "Informationsbrev om tennis i Ledøje-Smørum" med oplysning om tennisudvalgets sammensætning og om, at kontingentet for sommeren 1978 ville være 190 kr. for seniorer og 90 kr. for juniorer. Opstartsarbejdet fortsatte, og af referatet fra LSSI's hovedbestyrelsesmøde den 16. januar 1978 fremgår det, at tennisafdelingen havde fået godkendt sit reglement for benyttelse af tennisbanerne. Derimod var der intet nyt om omklædningsrum til tennisspillerne, men et møde skulle afholdes den 19 januar. Resultatet blev, at tennisafdelingen den 23. januar fik tildelt to små omklædningsrum i forbindelse med, at der blev bygget en fløj med omklædningsrum til idrætshallen.

I lørdags indviede man i strid blæst, der umuliggjorde egentligt tennisspil, de nye tennisbaner ved idrætsanlægget i Smørumnedre. Her hilser kulturelt udvalgs formand Bjørn Groskopf på formanden for LSSI.

*Foto bragt i Ballerup Bladet
onsdag den 12. oktober 1977.*

Den første februar bragte Ballerup Bladet artiklen: ”Ledøje-Smørum er godt med på idrætsområdet”. Ledøje-Smørum Kommune havde på det tidspunkt mange planer om at facilitere idrætslivet. Således var der som før nævnt allerede to tennisbaner i 1977 og planer om at udvide med yderligere fire i 1978. Planerne omfattede også lys på banerne, hvilket i 1978 var et særsyn i de daværende tennis-klubber. At der blev arbejdet på sagen fremgår af referatet fra et møde i LSSI den 22. februar 1978. Her står der, at LSSI indstiller, at der anlægges yderligere fire tennisbaner, og at der, hvis der er penge tilovers, bør etableres lysanlæg på to af disse. Der stod desuden, at kunststofbaner drøftedes, og at de anlægges, hvis budgettet kan holdes. At ønskerne i hvert fald delvis gik i opfyldelse fremgår af referatet fra LSSI’s hovedbestyrelsesmøde den 15. marts: ”Vi får fire nye tennisbaner”, og den 1. maj 1978 var der standerhejsning og seks baner med lys at spille på.

Fremgang i 1980’erne

I 1980’erne udbyggedes klubben takket være formand

Klubhuset indvies den 2. maj 1999. Til venstre i billedet ses Steen Knudsen og Ib Lyng. Foto: Privateje.

Bjarne Gadebusch og især tre meget aktive par og deres familier, nemlig Kate og Jørgen Halskov, Helle og Torben Urhammer samt Allan og Sanne Sandgren. Jørgen Halskov var med i den første bestyrelse og var aktiv i klubben i mere end 20 år. Der blev tilbudt træning og holdkampe, indført Kaffe-Cup, skrevet sange til standerhejsning og standerstrykning, afholdt klubbesterskaber samt arrangeret tennisrejser og fester. Medlemmerne fik også tilbudt indendørs træning i Balsmosehallen ligesom nu: fredag aften, lørdag samt søndag aften.

Aktiviteterne i 80’erne fremgår f.eks. af referatet fra bestyrelsesmødet i tennisklubben den 18. februar 1986:

- Har fået bevilget 9.000 kr. til minitennisnet.
- På halfordelingsmødet fik tennis træningstider i hallen onsdag kl. 16-23 og i Balsmosehallen fredag kl. 18-23, lørdag kl. 13-23 og søndag kl. 16-23.
- Point-Cup flyttes fra onsdag til tirsdag og ændrer navn til ”Kaffe-Cup”.

Eget klubhus – en milepæl i klubbens historie

I 1994 begyndte Ledøje-Smørum Golfklub, som i de kommende år trak mange medlemmer fra tennisklubben. For at modvirke denne udvikling arbejdede klubben, med formand Jørgen Ertner, Steen Knudsen og Ib Lyng i front, i 1990’erne målrettet på opførelsen af et klubhus. Den 23. november 1995 præsenterede Steen Knudsen ideen på et møde med borgmester, kulturchef og kommunaldirektør, og i et brev fra kommunen oplystes det efterfølgende, at der på et møde den 18. juni 1996 blev besluttet at stille et areal på 525 m² til rådighed for tennisklubben på adressen Flodvej 62. Den 25. juni ansøgte tennisklubben kommunen om tilladelse til at bygge huset, og nu gik det slag i slag:

- 9. juli 1996: Opstartsmøde.
- 24. juli 1996: Møde med kulturchef Mogens Weber på rådhuset.

Klubbens første senior damehold vinder i 2016 sommerholdturneringen i serie 2 og spiller nu i serie 1. Fra venstre: Louise Lentz, Natasha Singh og Ida Sørensen. Foto: Privateje.

- 28. maj 1997: Ledøje-Smørum Kommune overdrager brugsretten til grunden på Flodvej 62 til tennisklubben således, at der kan opføres et klubhus på området.

- 12. juni 1997: 250.000 kr. bevilget af Lokale- og anlægsskatsfonden.
- 27. januar 1998: Første-spadestik-møde i Kulturhuset.
- 4. juni 1998: Opstartsmøde med KR Byg Aps. og M&T El-pro.
- 18. august 1998: Rejsegilde.

Klubhuset blev indviet den 2. maj 1999 af borgmester Jens Jørgen Nygaard. Det er et imponerende arbejde, som en gruppe frivillige tog initiativ til og fik fantastisk flot gennemført.

Nye initiativer giver stabilitet

I 00'erne blev der fortsat kæmpet for at reducere medlemstilbagegangen. Der blev bl.a. satset på at etablere en juniorafdeling, hvilket lykkedes til fulde med formand Lene Pries-Heje og datteren Mia i spidsen.

I 2010'erne med Kirsten Krag som formand og takket være to ildsjæle, ungdomstræner Frederik Hausner Petersen og seniorspiller Jens W. Andersen, blev der fortsat fokuseret på juniorafdelingen samt med, at en seniorafdeling blev opbygget.

Frederik etablerede med stor succes tennis for de små, først for 6-8-årige mikroer og efterfølgende i form af familietennis for de 4-6-årige. Derudover udtænkte han et utal af arrangementer og camps for juniorspillerne og sørgede for, at foreningen fik en aktiv facebookside. Jens W. Andersen kæmpede tilsvarende for seniorerne. Klubben har nu tre seniorhold, hvoraf de to spiller i serie 1. Jens har etableret Tennissportens Dag, hvor der holdes åbent hus for kommunens borgere, og han har i år også indført voksenintroduktion, hvor 24 borgere har prøvet tennissporten i et otte timers træningsforløb. Jens' største projekt er desværre endnu ikke realiseret. Han har lavet en masterplan for finansiering, bygning og drift af en tennishal i Smørum, hvorved klubbens vision om at gøre tennis til en helårssport i Smørum kan blive til virkelig-

hed. Tennisklubben har i dag spillere fra 4 år og op til 82 år fordelt således, at 39 % er juniorer, 42 % er mellem 18 og 60 år, og 19 % er over 60 år.

40 år er nu gået, siden Ledøje-Smørum Tennisklub blev etableret. Rigtig mange tennisentusiaster har haft glæde af det dejlige anlæg, og rigtig mange frivillige, som vi skylder en stor tak, har igennem alle årene lagt et utal af timer i klubben for at skabe den klub, vi har i dag.

40-års jubilæet blev fejret dels den 10. juni med fest og besøg af professionelle tennisspillere samt af borgmester

Karsten Søndergaard, dels den 23. august, hvor wimbledon-vinderen Frederik Løchte Nielsen kom og spillede med klubbens spillere.

Noter

- 1) Ledøje-Smørum Skytte- og Idrætsforening (LSSI) er en sammenslutning af 14. og 16. kreds under Gl. Roskilde Amts Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening. Sammenslutningen er sket den 20. maj 1963. 14. kreds er stiftet i juni 1862, og 16. kreds i 1868.

Klubbens 40-års jubilæum fejredes den 10. juni 2017 ved, at juniorerne spillede med to af Danmarks bedste tennisspillere, Philip Ørnø og Mohamed Shabib. Foto: Privateje.

Nye genstande fra 2015 og 2016

af Ledøje-Smørum Historisk Forenings registreringsgruppe ved Line Ludvigsen

I dette nummer af Årsskriftet omtaler vi de genstande, som Historisk Forening har modtaget i 2015 og i 2016. I 2015 modtog vi bl.a.:

Fra **Jan Christiansen**, Ledøje:

- **Et strygejern (a)** fra ca. år 1900. Strygejernet stammer formentlig fra Flødekærgård i Smørumovre.

Fra **Hans Madsen**, Smørumovre:

- **En tørvespade (b)** til at grave tørv med. Den stammer fra Frederiksholm, en gård ved Nybølle i Sengeløse, Taastrup Kommune. Den tidligere ejer har været fæstebonde under Katrinebjerg.
- **En ensilagesav (c)** eller ”møgsav”, som giver har brugt indtil 1980.

Fra **Birthe Poulsen**, Smørumnedre:

- **En tændstikæske (d)** fra Smørum Kro. Æsken har på forsiden en tegning af kroen samt teksten ”Smørum Kro – den er bare go”. På bagsiden står der, at der er Billard, Krostue, Restaurant, Selskabslokale og Diner Transportable. Endvidere er oplyst telefonnummer. Giver fortæller, at familien tog æsken med hjem en dag, hvor de havde spist på kroen.

Fra **Per Kiærulff**, Hove:

- **En dukke og en bamse**, der har tilhørt givers hustru. De har været brugt til leg i fyrrerne og siden til pynt. Ses i dag i Kvinderummet.

Fra **Helle Herrmann**, Sverige:

- **En lang række bøger**, som har været brugt af givers far, Frits Herrmann, og givers farfar, Axel Herrmann, lærere på henholdsvis Hove og Ledøje Skole. Bøgerne har været brugt på skolen og i hjemmet. Der kan bl.a. nævnes: ”Lærebog i Botanik, med mange afbildninger” af V.A. Poulsen fra 1918, ”Danmarks Fugle” af Kjærbølling fra 1852 og ”Danske Sommerfugle” af Severin Petersen fra 1907.

Fra **Bent Thygesen**, Smørumnedre:

- **En sort emaljeret gryde**, ca. 1,25 liter. Den har været anvendt til madlavning over gas i barndomshjemmet op til 2004.

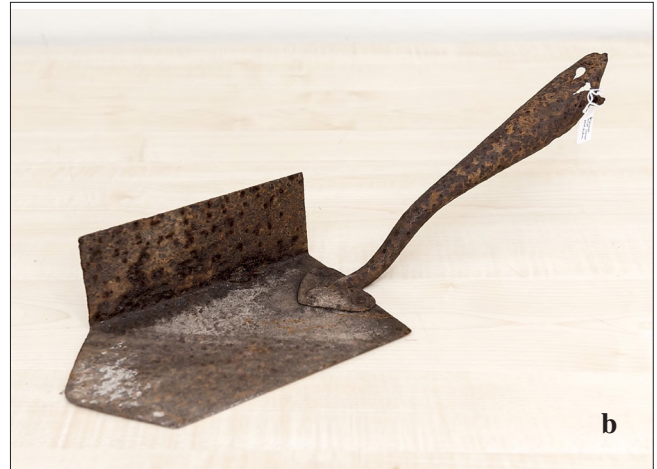
Fra **Viggo Axelsen**, Smørumnedre:

- **En elektrisk skrivemaskine (e)** af mærket IBM, rød og med kuglehoved. Der medfølger et gråt plastikovertræk. Maskinen har været brugt i givers ejendomsrådgiverfirma fra ca. 1980 til 1990.
- **Fem kameraer (f)**, der har været anvendt til fotografering af ejendomme, som firmaet handlede med. Det drejer sig om et Agfakamera model Billy Record, fabrikeret i Tyskland 1933-1942 med tilhørende taske, et Perluxkamera med taske, lysmåler og solfilter, fabrikeret i Vesttyskland fra 1988, et Minoltakamera, fabrikeret i Japan i 1990'erne, et Zenitkamera med taske, fabrikeret i Sovjetunionen fra 1972 til 1984 og et Olympuskamera med objektiver og flere blitz, fabrikeret i Japan fra 1970 til 1980. Kameraerne blev

overflødige, da man gik over til digital fotografering. Indtil da blev filmene fremkaldt i Fotoshoppen i Ballerup Centret.

Fra **Elise Nørbo**, Karlslunde:

- **Et skoleatlas**, der stammer fra Søgerskolen. Giver fortæller: "Nu er det vist på tide at sige tak for lån af dette atlas. Jeg startede i 1.b på Centralskolen i 1970. I 2. klasse flyttede vi midlertidigt til barakkerne og derefter til den nye Boesagerskole. Her gik jeg til 6. klasse, hvor vi flyttede fra Astershaven til Degnetofte, og idet de to spor havde fået vokseværk til 33 elever i 6.b, blev de delt, og jeg flyttede tilbage til Søgerskolen (tidl. Centralskolen). Jeg gik ud af 9. klasse i 78/79. Mit pigenavn var i øvrigt Elise Tuxen." Giver er gift med Nils Nørbo, der gik i klassen over hende på Søgerskolen, og givers svigermor, Nora Nørbo, var lærer på skolen.

I 2016 har vi bl.a. modtaget:

Fra **Hans Madsen**, Smørumovre:

- **En husholdningsvægt (g)**, der fandtes i huset på Smørum Bygade, da giver flyttede ind. I den store skål, der kan sættes oven på vægten, kan der vejes op til 10 kg. Når skålen ikke er i brug, sættes den i en holder bag på vægten. I den lille skål på siden af vægten kan der vejes op til 100 g.

Fra **Bent Jespersen**, Ledøje:

- **Et åg (h)** af træ til at bære tjærespande med. Blev fundet af giver på Carlsberg Bryggerierne. Åget har været benyttet af asfaltarbejdere, når de skulle bære den flydende asfalt fra ovnen til arbejdsstedet.

Fra **Lis Pedersen**, Smørumvang:

- **Tekstilfarver og imprægneringsmiddel**. Farverne af mærket Dylon stammer fra 1960'erne og 1970'erne, hvor det var moderne at batikfarve ved at binde tøj i knuder eller sætte elastikker omkring det, før det blev dyppet i farve, hvilket gav forskellige mønstre og ringe, når tøj blev foldet ud. Imprægneringsmidlet, Paranat, der kostede 1,85 kr., stammer fra 1940'erne, hvor givers familie syede cottoncoats af lagner eller af de lyse rullegardiner, der blev erstattet af mørklægningsgardiner i krigsårene. Givers far var glarmester, og han skiftede mange gardiner, som givers mor derpå vaskede og gemte til tøj, mest til børnene, indtil dillen med de lyse frakker kom! Farverne og imprægneringsmidlet indgår i udstillingen i Kvinderummet.
- **Vaskesvamp af træuld**, som giver brugte i skolen i 1945-50. Pigerne badede i skolen i den ene uge, og drengene i den anden.

- **En kobberplatte (i)** til minde om Genforeningen 1920. Platten bærer inskriptionen ”Slesvigs jord genvundet 1920”.
- **To forskellige barberbladsslibere (j)**. Den ene har en rund tromle, som barberbladet sættes ind i. Når det lille håndtag drejes, slibes bladet. Den er brugt fra ca. 1920 til 1950. Den anden, der kan stamme helt tilbage fra 1850, fungerer ved, at bladet spændes fast i en klemme på midten, hvorpå slibedelen trækkes frem og tilbage hen over bladet.
- **En morsenøgle** fra fysiksamlingen på Søgerskolen. Når knappen trykkes ned, slutes strømmen, og derved kan der sendes elektriske signaler.
- **En symaskinepedal**. Giver købte en Singer trædemaskine for sine konfirmationspenge i 1952 og fik senere sat en motor på med pedalen til. I 1957 udskiftede giver sin Singer med en luksusmodel, nemlig en elektrisk Husqvarna bordmodel i kuffert. Den kunne sy zig-zag og knaphuller, og giver siger, at ”hun virkelig kom på forkant med sit behov”.
- **Fem måleinstrumenter (k)** i tilhørende etuier. Der er et ohmmeter til måling af modstand, et termometer, to omdrejningsmålere og et voltmeter. Instrumenterne er brugt af givers mand.

Fra **Ledøje Mølle** i forbindelse med nedrivningen:

- **To taljer** af træ og af metal, modvægte, krog og ophængsbøjle.
- **Træske** til mel.
- **En le**, der har været anvendt til græsslåning.

Fra **Hjørdis Bautz**, Måløv, bl.a.:

- **Redskaber til bogbinding**.
- **Kaffeporcelæn** bestående af fire kagetallerkener med englemotiv, to par kopper med underkopper, den ene med teksten ”Til Moder” er fra Bing og Grøndahl

i 1800-tallet, den anden med teksten ”Mor” har givers mand givet til sin mor i 1938/39, og endnu en kop med blomstermotiv fra B&G.

- **En Mester Jakel-dukke (I)** med håndskåret hoved, hænder og fødder i træ. Dukken blev fundet i en kælder i det hus i Bayern, hvor giver og hendes mand boede i 5½ år.

Fra **Børge Nielsen**, Hove:

- **En brøndrenser**, som givers far, Helmuth Nielsen, brugte til at rense brønden i Hove med fra ca. 1930 til 1960. Giver fortæller, at vejmanden hver lørdag kom og spurgte, om brønden i Hove (den eneste) var rensat. Når faderen svarede ja, fik han to bajere!
- **Et hyppejern**, brugt til at hyppe kartofler med i Hove 1930–1960.

Fra **Joan Birck-Madsen**, Herlev:

- **En hvidemaljeret natpote (m)**, der har stået i givers hjem i Kregme 1942-2008. Giver blev pottetrænet på den som lille. Giver fortæller endvidere: ”Mit barndomshjem var i rumfang stort, men uden moderne wc. I det nærliggende udhus var der et gammeldags das, så om natten ved vintertide havde potten en god funktion som natpote. Ellers måtte vi traske ud til dasset.”

Fra **Lisbeth Hansen**, Smørumnedre:

- **En kiste med låg**. Kisten stammer fra Lindegård i Risby, hvor Vestskoven nu ligger. Givers farfar, Sigurd Jensen, blev født på Lindegård i 1904 og boede der hele sit liv, til han døde i 1971. Han tog ofte til de store herregårdsauktioner, og her købte han i ca. 1950 denne kiste.

Fra **Anni Agerskov**, Smørumnedre:

- **Mønstre** til bluser, veste, kraver, shorts m.m. Mønstre, modeller og klippevejledninger er lavet i forbindelse med givers håndarbejds kursus på Lærerhøjskolen. Modellerne blev brugt af eleverne for at prøve, hvilke størrelser de kunne passe, og derefter kunne de tegne mønstrene af. Ideerne stammer fra bøger udgivet af Dina Kasch i 1970’erne.

Fra **Jørn Tullin**, Smørumnedre:

- **En symaskine** i kuffert. Maskinen er en Husqvarna 2760, købt i 1970’erne af givers hustru, der på det tidspunkt boede i Ballerup.

Fra **Birthe Dahl**, Hove:

- **En dukke med dukketøj** fra ca. 1912. Dukken er iført kjole, underkjole, mamelukker, undertrøje, strømper og sko. Dukken har tilhørt givers fars faster, Johanne Nielsen i København. Giver fik dukken til pynt i 1950. Dukken ses fint påklædt i montren Pigeleg i mødelokalet.

Som altid er det kun et mindre udvalg af de indkomne genstande, som er omtalt her. Nogle er afbildet, og ved udgivelsen af dette skrift er alle de omtalte genstande udstillet, så man her kan tage dem nøjere i øjesyn. Man kan også som altid besøge os, f.eks. når vi har registrerings- og arbejdsaftener, og få lov til at se lidt nærmere på udvalgte ting. Genstandene indgår desuden fra tid til anden i nogle af foreningens enten faste eller periodevis udstillinger. F.eks. kan man for tiden se en lille udstilling af fotografiapparater i en af glasmontrerne i mødelokalet, og her finder man også de fem kameraer fra Viggo Axelsen.

Har du lyst til at være med til at registrere eller lave udstillinger, er du meget velkommen.

m

l

Med Historisk Forening i Baltikum

af Svend Waltenburg, Smørumnedre

Årets tur gik i september 2017 til Baltikum, de tre små baltiske stater Litauen, Letland og Estland, som trods deres beliggenhed ikke så langt fra Danmark forekommer fjerne for mange danskere, ikke mindst fordi de indtil 1991 var lukket inde bag jerntæppet.

Lige som sidste år var rejsen arrangeret af vort rejseudvalg i samarbejde med Panter Rejser, denne gang med Klavs Verholt som rejseleder, en meget vidende og personligt engageret herre med en smittende humor. Han brugte mikrofonen i bussen flittigt uden problemer, men da han begyndte at guide i det fri, måtte vi have ham en tur gennem pædagogisk grundkursus, så han kunne lære at tale ”til klassen” og ikke ”ind i tavlen”. På den anden side forklarede han så meget og så ivrigt, at de, der kun kunne høre halvdelen af, hvad han sagde, alligevel fik meget ud af det.

Den historiske baggrund

Litauen har som det eneste af de tre baltiske lande en forhistorie som selvstændig stat. I løbet af det 13. århundrede lykkedes det at samle flere rivaliserende småfyrster til et storfyrstendømme, og da storfyrst Jogaila i 1386 giftede sig med den polske dronning Jadwiga, blev han konge af Polen. Det nye rige ekspanderede derefter voldsomt, erobrede Hviderusland og Ukraine og blev en østeuropæisk stormagt, der strakte sig helt fra Østersøen til Sortehavet. Ved Polens tre delinger i 1772, 1775 og 1795, hvor nabostaterne Rusland, Preussen og Østrig-Ungarn kynisk delte områderne mellem sig, forsvandt Polen-Litauen til sidst helt fra landkortet. Det meste af Litauen blev derefter indlemmet i Rusland.

Letland og Estland har en ganske anden forhistorie. Området invaderedes i det 13. århundrede nordfra af danskere og sydfra af tyske ridderordener. I Sveriges stormagtsperiode i det 17. århundrede blev området svensk, men tilfaldt Rusland ved afslutningen af Den Store Nordiske Krig i 1721.

Fra 1721 henholdsvis 1795 var alle tre stater dermed underlagt Rusland, men erklærede sig efter zardømmets fald selvstændige ved 1. verdenskrigs afslutning i 1918. Drømmen om frihed varede dog kun kort. Den 23. august 1939, altså kun en uge før Tysklands overfald på Polen, der startede 2. verdenskrig, underskrev Sovjetunionens og Tysklands udenrigsministre i Moskva en ikke-angrebspakt, den såkaldte Molotov-Ribbentroppagt med en hemmelig tillægsprotokol, ifølge hvilken de to diktaturstater fuldstændig kynisk delte Polen og Baltikum imellem sig. I 1940 rykkede sovjetiske tropper derfor ind i de tre baltiske lande og gjorde dem til sovjetrepublikker. Det blev starten på en hårdhændet russificering, henrettelser og deportation af politiske modstandere og indvandring af russere. Intet under, at tyskerne i første omgang blev set som befriere, da de startede ruslandfelttoget i juni 1941 og jog russerne ud af Baltikum igen. Da krigslykken vendte på østfronten efter tyskernes nederlag ved Stalingrad, rykkede sovjetiske styrker i 1944 atter ind i Baltikum og gjorde på ny de tre hårdtprøvede stater til sovjetrepublikker. Dette varede ved til Sovjetunionens sammenbrud i 1991. De tre lande erklærer sig igen selvstændige, men først efter spredte kampe og et mislykket gammelkommunistiske kup i Moskva i august, anerkender Rusland officielt alle tre

baltiske staters selvstændighed den 6. september. Men de stoler ikke på Rusland og søger sikkerhed ved at blive medlemmer af både NATO og EU i 2004. Estland indfører euroen i 2011, Letland i 2014 og Litauen i 2015. Ingen forbehold her! Putins stadig mere aggressive fremfærd vækker naturligvis ængstelse. Sporene fra Krim og Østukraine skræmmer. Helt aktuelt startede Rusland den 15. september i år en større militær øvelse i Hviderusland med deltagelse af op mod 100.000 soldater. Kodeordet er "Zapad" (vest), og der øves undersætning af undertrykte russiske befolkningsgrupper i to fjendtligt indede nabolande. Man kan ikke påstå, at Putin spiller med skjulte kort!

Det russiske spørgsmål

Vi kan som turister nøjes med at beundre gamle borge og bymure, smukke nyrestaurerede kirker og slotte samt nyde caféstemningen i byerne, men vil man forstå lidt af, hvad der rører sig i Baltikum i dag, må man kende den dramatiske og tragiske forhistorie. Som dansker, der

Rejsedeltagerne samlet i gården til slottet Trakai.

Foto: Fredi Bentsen.

heldigvis har levet i fred siden 1945, kan det måske være lidt svært at sætte sig ind i de bitre og negative følelser over for de store russiske mindretal i især Letland og Estland. Det nærmeste, vi kan komme det, er vel at tænke på, hvorledes det mon var at være dansksindet sønderjyde underlagt den tyske overmagt i perioden 1864 – 1920. I Litauen var der 6 % russere i 1991, så de blev ikke opfattet som en national trussel og fik uden videre tilbudt litauisk statsborgerskab. Ganske anderledes forholder det sig i de to andre lande. I Letland er der 28 % russere, og i hovedstaden Riga endog ca. 50 %. I Estland er der 26 % russere, og i det nordøstlige hjørne omkring Narva over 90 %. Her føler man sig nationalt truet og har derfor gjort statsborgerskab og dermed stemmeret afhængig af en bestået prøve i henholdsvis lettisk og estisk. Russisk er trods protester ikke anerkendt som officielt sprog. Disse forhold kan ikke siges at leve op til ideelle demokratiske fordringer og har da også medført kritik fra EU, men politik er ikke kun et spørgsmål om love og regler, men i høj grad også om følelser. Hvordan har vi det selv med de efterhånden ca. 10 % indvandrere, hvoraf nogle ikke kan eller vil lære dansk?

Turen gennem Litauen, Letland og Estland

Men nu til selve turen: **Søndag den 10.** mødtes en gruppe forventningsfulde medlemmer og blev kørt i bus til Kastrup lufthavn, hvor de udenbys medlemmer stødte til, så vi i alt blev 48, en noget større gruppe, end vi tidligere har været vant til. Men logistisk var det ikke noget problem. Folk var disciplinerede og rejsevante og overholdt aftalte tidspunkter mv. Vi nåede at blive en smule nervøse, da der indløb meddelelse om, at vores rejseleder ville blive forsinket, da hans tog fra Odense var blevet aflyst. Vi kom dog af sted som planlagt kl. 12.40 og landede i Litauens hovedstad **Vilnius** 1½ time senere. **Litauen** har et areal på 65.200 km², altså noget

større end Danmark, men kun 3.2 million indbyggere, hvoraf ca. 545.000 bor i Vilnius. I lufthavnen ventede en bus på os, og der var tid til at køre rundt og få et første indtryk af byen inden indtjekning på hotellet. Vi så bl.a. St. Peter og Paul-kirken og Tusculum mindeparken for ofrene for Stalins terror 1944-47.

Turens 2. dag bød først på en bustur til **Trakai** 20-25 km vest for Vilnius, hvor vi så det hårdhændet restaurerede Trakai Slot på en lille ø ude i en sø. Det blev grundlagt i det 14. århundrede som residens for Litauens storfyrste. Efter en solid traditionel frokost med glimrende øl til kørte vi tilbage til Vilnius, hvor vi besøgte TV-tårnet i den vestlige udkant af byen omgivet af lidet charmerende sovjetiske præfabrikerede boligblokke. Tårnet blev bygget 1974-80 og måler hele 326,47 m – 2 m højere end Eiffeltårnet! – og har en roterende restaurant i 165 m's højde, hvorfra der formentlig er en smuk udsigt i godt vejr. Under oprøret mod sovjetmagten og kampen om TV-tårnet mistede 14 litauere livet her den 13.

Korshøjen (Kryžiu Kalnas) med utallige kors i alle størrelser. Foto: Fredi Bentsen.

januar 1991. Fra TV-tårnet kørte vi med bussen ind til centrum, hvorfra Klavs ledede en byvandring, der førte os forbi katedralen og slottet, universitetet, rådhuset, den ortodokse Helligåndskirke og den gamle byport ”Morgengryets Port”. Herefter var der fri leg.

På 3. dagen forlod vi Vilnius og kørte med bussen mod nordvest via Panevežys til lidt nord for Šiauliai, hvor vi besøgte **Korshøjen** (Kryžiu Kalnas) med tusindvis af træ Kors, et helligt sted for katolikker, der valfarter hertil for at plante endnu et kors. Det menes, at de første kors blev rejst her til minde om dem, der blev dræbt i opstandene mod Rusland i 1831 og 1863. Under kommunismen forsøgte sovjetstyret flere gange at jævne Korshøjen med bulldozere, men litauerne satte lige så hurtigt nye kors op igen. Derfor er Korshøjen ikke kun et religiøst pilgrimssted, men også et symbol på litauerne kamp for selvstændighed. Derfra kørte vi lidt længere nordpå til **Joniškis**, hvor vi spiste frokost i en restaurant, hvis interiør tydeligt mindede om sovjettiden. Vi fik den traditionelle bonderet ”zeppelinere”, ovale boller af revne og kogte kartofler med farsfyld. Det var ikke lige sagen for forvante danskere – der burde have været en præmie for de få tapre, der spiste op! Kort efter frokosten passerede vi grænsen til **Letland** med et areal på 64.699 km², altså kun en anelse mindre end Litauen, men en endnu mindre befolkning på 2.1 million, hvoraf de 700.000 bor i hovedstaden Riga, hvilket gør den til Baltikums største by. På vejen besøgte vi **Rundale Slot** fra det 18. århundrede med et tilhørende stort parkanlæg med tusindvis af roser. Det blev i sin tid bygget til den tyske hertug af Kurland (det tyske navn for den vestlige del af Letland), Ernst Johann von Biron. Henad aften nåede vi frem til **Riga** og blev indkvarteret på et centralt beliggende, meget hyggeligt og stilfuldt hotel med hvide duge!

Onsdag den 13. ledede Klavs om formiddagen en byvandring rundt i det centrale Riga, en gammel by anlagt som handelssted af tyske købmænd allerede i 1158. Den fik byprivilegier i 1201, og i 1282 blev den medlem af Hanseforbundet og var i middelalderen fortrinsvis befolket af tyskere. Vi så St. Peters kirke, Rådhuspladsen, Domkirken, Riga Børsen, ”De tre brødre” (tre af byens ældste huse), hvor nogle vakse gademusikanter spillede ”Der er et yndigt land” og ”Det er så yndigt at følges ad”, da de opdagede, at vi var danskere, endvidere Rigas Slot (præsidentbolig), Frihedsmonumentet fra 1935, den ortodokse katedral og endelig Besættelsesmuseet om den tyske og sovjetiske besættelse 1940-91.

Torsdag den 14. gik vi om formiddagen i samlet flok til det kæmpestore centrale marked, hvor vi osede rundt et par timer. Det har siden 1930 haft til huse i fem store flyhangarer fra 1. verdenskrig. Herefter delte vi os i to grupper, nogle tog på en sejltur på Daugava-floden, mens andre gik op til Alberta-gaden med pragtfulde huse i jugendstil. Lisbet og jeg gik den lange vej over Vanšubroen til et kvarter, som vores guidebog havde fremhævet for sine mange gamle smukke træhuse, men det var ærlig talt ikke umagen værd.

Fredag den 15. forlod vi Riga og kørte videre nordpå langs Riga Bugt og passerede grænsen til **Estland** ved Ainaži. Estland er på 45.227 km², altså lidt større end Danmark, men med kun 1,34 million indbyggere, hvoraf ca. 400.000 bor i hovedstaden Tallinn. Estland skiller sig sprogligt ud fra de to andre lande, idet estisk tilhører den finsk-ugriske sprogstamme med oprindelse i Sibirien. Vi holdt frokostpause i **Pärnu**, et yndet feriested på grund af Baltikums eneste rigtige sandstrand. Ud på eftermiddagen ankom vi til **Tallinn**, hvor vi først besøgte den danske ambassade og siden blev indkvarteret på Hotel

St. Olav, hvis eneste kvalifikation skulle vise sig at være dets centrale beliggenhed. Hotellet var en meget stilfuldt restaureret gammel bygning, men nogle af værelserne var så absurd små, at det krævede en del fantasi overhovedet at få kufferterne anbragt. Ved middagen måtte vi belære de åbenlyst uerfarne tjenere om, at det ville være en god idé at modtage bestillinger på drikkevarer, inden maden blev serveret.

Lørdag den 16. tog Klavs os på en byvandring rundt i den meget velbevarede del af det gamle Tallinn inden for bymurene. Tallinn blev grundlagt af den danske kong Valdemar Sejr, som byggede en borg på stedet i 1219, og en af forklaringerne på byens navn er da også, at det betyder ”danskerborgen” eller ”danskerbyen”. Byen blev medlem af det mægtige Hanseforbund i 1285, og ligesom i Riga var tysk i lang tid det dominerende sprog. Vi så Den Danske Konges Have, hvor Dannebrog efter en legende, som ingen rigtig tror på mere, faldt ned fra himlen ved slaget ved Lyndanisse (det gamle navn for

*Udsigt over Tallinn fra borgen grundlagt af Valdemar Sejr.
Foto: Fredi Bentsen.*

Tallinn) den 15. juni 1219, hvor en dansk hær under påskud af at ville kristne de hedenske estere erobrede Estland og beholdt det, indtil man solgte det til de tyske ridderordener i 1346. Vi så endvidere den russisk-ortodokse Aleksander Nevski-Katedral, Trompea Slot, Domkirken og Rådhuspladsen. Om eftermiddagen var der fri leg. Lisbet og jeg valgte at gå en interessant lang tur hele vejen rundt langs den gamle bymur. Om aftenen var der festmiddag på hotellet med de obligate taler og Finns "sildeoliesang", som efterhånden er blevet en fast tradition – i skarp konkurrence med et højroret bryllupsselskab i spisesalen lige ved siden af.

Søndag den 17. var sidste dag, men da vi først skulle flyve kl. 17, var der tid til lidt mere sightseeing. På den

militære kirkegård så vi den omstridte bronzestatue af en sovjetisk soldat, der tidligere var opstillet på Frihedspladsen, for russerne et minde om de faldne soldater under "befrielsen" af Estland og for esterne et forhad symbol på den sovjetiske undertrykkelse.

Endvidere så vi præsidentboligen og Kadriorg Slot, som Peter den Store lod opføre som sommerslot i 1725 og som nu er indrettet til kunstmuseum, et mindesmærke for et russisk krigsskibsforlis i 1893, sangerfestivalpladsen, der spillede en vigtig rolle for at holde den nationale sangskat i live i sovjettiden, og endelig det centrale marked med frisk frugt, tøj og alskens skrammel.

Tak til rejseudvalget, Panter Rejser og Klavs Verholt for en veltillægt og velgennemført rejse til et yderst interessant område lidt uden for de sædvanlige turiststrøg.

Rejsedeltagerne samlet til gruppefoto i "Den danske Konges Have" i Tallinn. Foto: Holger Agerskov.

Lokalarkivet 2017

af Rolf Kjær-Hansen, arkiv- og museumsleder, Egedal Arkiver og Museum

Det kulturhistoriske arbejde i arkivet har i det forløbne år atter været præget af stor aktivitet og engagement fra de mange frivillige medarbejdere, der muliggør, at arkivet kan drives med så højt et aktivitetsniveau. Mange forespørgsler besvares elektroniske på e-mail, men der er stadig mange, der lægger vejen forbi arkivet for at få en personlig betjening, hvad enten det drejer sig om slægtsforskning eller spørgsmål om lokalhistorien. Registreringssystemet udgør kernen i arkivets arbejde, så det bliver muligt at søge og fremfinde de store mængder

arkivalier, der opbevares på arkivet. Der har i årets løb været foretaget et stort arbejde med at trimme og tilpasse systemet – og det har ikke været uden udfordringer, men alt i alt fungerer søgesystemet glimrende og efter hensigten. Med støtte fra Kultur- og Erhvervsudvalget i Egedal Kommune har det i år været muligt at igangsætte projektet, der skal tilgængeliggøre det spændende kildemateriale, der ligger gemt i skoleprotokoller og med tiden også andre offentlige arkivalier. Der er indkøbt en storformatskanner med tilhørende software, der muliggør skanning af proto-

*Borgmester Karsten Søndergaard og formand for Kultur- og Erhvervsudvalget Charlotte Haagendrup åbner årets Svenskeslag.
Foto: Fredi Bentsen.*

Et optog med alle deltagende soldater, svende og deres kvinder og børn indleder Svenske Slaget. Foto: Fredi Bentsen.

kollerne, der findes i umage formater. De første årgange af skoleprotokoller er allerede skannet, og der er dannet en særlig gruppe, der tager sig af dette arbejde.

Arkivets grundopgave er at registrere og dokumentere vores fælles historie, og meget arbejde går med at ordne og klargøre de indkomne arkivalier til videre registrering i vores databaser samt herefter at placere arkivalierne i arkivæsker. Udover dette dokumenterer arkivet også avisartikler i udklipssamlinger samt forestår en stor opgave med at konvertere gamle film- og tv-optagelser til digitalt medie. Udover dette vigtige arbejde med at forvalte og bevare kulturarven har arkivet været aktiv i formidling af viden om lokalhistorien.

Årets store formidlingsmæssige opgave var afholdelse af ”Svenske Slaget i Smørum”, der blev afholdt for femte gang søndag den 21. maj 2017. Arrangementet sætter fokus på begivenheder, der skete for 350 år siden, og er dermed med til at levendegøre historien på en dramatisk og engagerende

måde. Udover Historisk Forening, der sammen med arkivet fungerer som hovedarrangør, deltager en lang række lokale foreninger: Ældre Sagen, Husholdningsforeningen, Menighedsrådet, Ældre i Bevægelse og Rideskolen Margrethelund. Uden disses hjælp kunne det slet ikke lade sig gøre at afvikle så stort et arrangement, der har udviklet sig år for år.

I år var der skruet betydeligt op for de dramatiske elementer, idet der var indgået aftale med professionelle skuespillere fra Action Art, der er specialister i at levendegøre historien. Der blev opført dramatiske optrin, hvor publikum aktivt blev inddraget i begivenhederne. Dette nye tiltag faldt i god jord hos publikum, der gik hjem en oplevelse rigere.

Som optakt til Svenske Slaget fik fem folkeskoler i Egedal, blandt andet Balsmoseskolen og Søgerskolen, den 21. april 2017 besøg af ”ægte” musketerer fra Sjællandske Musketergarde samt en levende fortæller i form af Jørgen Storm,

Ældre Sagen/Foreningen Norden, der satte Svenskekrigene 1658-60 i perspektiv.

Arkivet beskæftiger sig også med den fysiske kulturhistorie ude i landskabet. I år har skiltegruppen, der foreslår og udarbejder tekster til historiske skilte ved fortidsminder og seværdigheder, ikke været så aktiv, men der er stadig forslag til nye skilte ved de mange kulturperler, der findes i vores kommune.

I sommerferien blev der via kommunens hjemmeside lavet små videoklip med forslag til hemmelige ferieoplevelser, blandt andet alleen ved Edelgave og stierne ved Porsemosen.

Ved en stor donation fra Lisa og Gudmund Jørgensens Fond (Gudmund Jørgensen, også kendt som Saftkongen, ejede Edelgave 1956-1992) har det været muligt i samarbejde med Hove Bylaug og Historisk Forening at udarbejde et projekt, der betyder en restaurering og istandsættelse af Hove Langdysse, en af Sjællands flotteste og

længste langdysser fra yngre stenalder. Den har hidtil været vanskelig at få øje på i svinget mellem Nonnemosen og Hove Bygade.

Rammerne i Smørum gl. Skole har i dette år også oplevet en opgradering. I den nyistandsatte indgang er der i samarbejde med Historisk Forening ved at blive udformet udstillinger, der kan byde de besøgende velkommen. På arkivet er der opsat nye elektriske installationer, og der vil blive opsat nye lavenergi-lysarmaturer.

Samarbejdet med Historisk Forening og Slægtshistorisk Forening/DIS-Egedal har som tidligere fungeret forbi-ledligt og resulterer i fælles projekter og initiativer.

I årets løb måtte vi tage afsked med en markant lokalhistoriker 1. viceborgmester og formand for Kultur- og Erhvervsudvalget Jens Jørgen Nygaard, der også var borgmester i Ledøje-Smørum kommune 1998-2006. Han arbejdede utrætteligt for at sætte kulturhistorien på den politiske dagsorden. Æret være hans minde.

Årets studie- og inspirationstur gik til Nyborg, hvor Danehoffet blev afholdt indtil 1413. Turen bød på mange oplevelser og inspiration til udstillingsmetoder og formidlingstiltag. På billedet ses frivillige og ansatte ved Egedal Arkiver og Museum på herregården Lundsgård Gods ved Kerteminde. Foto: Fredi Bentsen.

Historisk Forening 2017

af Anni Agerskov, Smørumnedre

Et stort tab

Det var med stor sorg, vi modtog budskabet om, at Jens Jørgen Nygaard afgik ved døden den 27. august. Jens Jørgen har i mange år været medlem af vor forening, da historie var en af hans store interesser. Så ofte hans tid tillod det, deltog han i foreningens generalforsamlinger, ved udgivelsen af vore Årsskrifter og andre større arrangementer. Jens Jørgen har i den grad sat fokus på områdets historie, bl.a. ved udgivelsen af bogen "Ledøje Kirke", ved etablering af Sprøjtehuset i Ledøje, ved tilblivelsen af bogen "Ledøje-Smørum 1960-2006" og

sidst ved sit store engagement omkring fundene af bautastenene ved Dyvelåsen. På foranledning af hans forslag om, at stenene skal have en synlig plads, er der blevet ændret på friarealerne ved det planlagte byggeri, så bautastenene og deres historie fremover formidles på fundstedet.

I sit politiske arbejde har Jens Jørgen altid vist stor velvilje og været en god fortæller for vores forening såvel som for andre foreninger drevet af frivilligt arbejde. Altid havde han stor ros til det frivillige arbejde. Hvis der f. eks. har været brug for et tilskud til nye tiltag, eller hvis Smørum

Fra besøget på Vikingeborgen "Borgring". Forskningsleder og arkæolog, ph.d. Jens Ulriksen gav os en grundig gennemgang af borgens funktion og de indtil nu udgravede fund. Foto: Fredi Bentsen.

gamle Skole har trængt til reparationer, har han været en vigtig støtte. Det er derfor med stor taknemmelighed, vi mindes Jens Jørgen. Æret være hans minde.

Fornyelser

Da foreningen også i år har deltaget i fællesarrangementer i kommunen, er det påbegyndte arbejde i 2016 fortsat her i 2017 med at anskaffe instruktive plancher og udstillingsfaciliteter. Det har betydet, at der til Svenske Slaget den 21. maj blev lavet en fotostat af Svenskestenen og det tilhørende skilt i fuld størrelse, og der blev anskaffet fire handy klapborde og et antal brochureholdere til udstillingsformål. Desuden er der blevet udarbejdet to plancher om yngre stenalder, som supplerede en tilhørende udstilling af genstande fra den periode. Disse supplerede i

aktiviteterne med kornmaling og bagning af fladbrød ved foreningens pavillon.

Med hjælp fra kommunen er der blevet indkøbt nogle lettere montere til indgangen, således at det snart er muligt at etablere nye udstillinger i dette område. Den sidste del af husets gangareal, der havde sorte lofter, er også med et tilskud fra kommunen blevet malet, både lofter og vægge, så dette areal fremstår lyst og med en tidssvarende belysning.

På den store årlige rengøringsdag var det en stor glæde, at så mange deltog, derfor var det foruden at få gjort rent i montere og udstillingsrum også muligt at få gjort rent i depotrummene, hvor de mange ikke udstillede genstande opbevares. Tak til alle, der deltog i dette arbejde.

*Guide Poul Kragelund, der har skrevet en bog om Storm P., fortalte med mange anekdoter løst og fast om den farverige tegner og maler og førte os til frokost på Allégade 10 og derefter til et besøg på Storm P. Museet.
Foto: Fredi Bentsen.*

Arrangementer

Igen i år lykkedes det arrangements- og rejseudvalgene at sætte et spændende og alsidigt program sammen med foredrag, ture og en rejse. Foredrag om Sørøvere på kongens bud, Fra kæfert til kaffe, Pest og kolera, Nordsjællands landsbyliv på vrangen, På opdagelse i 1700-tallets retsprotokoller og Vikingetidens ringborge. Det sidste foredrag blev holdt som optakt til sommerturen, der i år gik til Vikingeborgen ved Køge, KØS Museum og Hedelands Veteranbane. Årets ture gik til Immigrantmuseet i Farum, Kongernes Lapidarium, En lystvandring i Storm P's fodspor og på Storm P. Museet, Skibsklarergården, Værftsmuseet og Helsingør Bymuseum og Frederiksborg Slot. Rejsen gik til De Baltiske Lande, og det blev en utrolig spændende rejse, der til sidst endte i Tallinn, som har tilhørt Danmark i 1200-tallet. Alle arrangementer var velbesøgte, ofte med ventelister, så det er vigtigt at melde fra, hvis man bliver forhindret i at deltage. En stor tak til disse grupper for et godt arbejde.

Besøg i Smørum gamle Skole

Antallet af klasser, der gerne ville besøge Smørum gamle Skole blev i år udvidet med en 5. klasse fra Boesagerskolen. Den fik bl.a. fortalt om udviklingen fra bondesamfund til forstad i Ledøje-Smørum. Også en specialklasse fra Balsmoseskolen kom på besøg. Her sad eleverne i skolestuen og fik fortalt om, hvordan det var at gå i skole i 1950'erne. Børnene fik lov til at skrive med pen og blæk, på tavle med griffel, lege gamle lege og at få en rundvisning i museet. Samme program fik to 0. klasser fra Søgærskolen. Her blev eleverne dog også klædt ud med forklæder, tørklæder, veste og kasketter, så de lignede skolebørn fra 1950'erne. Børnene har altid været glade for disse besøg, så vi håber fortsat, at skolerne kan finde tid til dem. Vores søndagsåbninger har også for det meste besøg af gæster, der bliver overraskede over vores lille fine museum.

Bestyrelsesarbejdet og arbejdsgrupperne

Ud over ti bestyrelsesmøder i løbet af året har der været samarbejds møder to gange med Kroppedal, to gange med Stenløse- og Ølstykke Historiske Foreninger samt tre gange med Egedal Arkiv og Museum omkring Svenske Slaget. Bestyrelsen har mange opgaver at tage sig af, og et af de områder, der blev lavet en ny procedure omkring, er tilmelding til ture og rejse. Det kan man læse om i Smånyt. Efterhånden er der en del foreninger, der reserverer mødelokalet i Smørum gamle Skole, så det er ikke alle ugedage, foreningen kan benytte til afholdelse af foredrag.

Også i år deltog to fra bestyrelsen i Dansk Lokalhistorisk Forenings årsmøde, der i anledning af foreningens 50-års jubilæum blev afholdt i Frederikshavn, hvor foreningen blev stiftet.

Registrerings- og arbejdsgruppen mødes ca. hver anden uge, og der bliver arbejdet på at registrere og opbevare genstandene på den mest hensigtsmæssige måde. Det har bl.a. medført anskaffelse af mere praktiske gennemsigtige opbevaringskasser i plastik. Der er desuden blevet sat flere reoler op, hvilket giver en bedre oversigt over genstandene.

Tak

En stor tak til alle sponsorer, der yder et tilskud til Årsskrift og Smånyt, alle jeres bidrag gør det muligt at udgive disse ting. Også en stor tak til kommunen for at sørge for, at vores bygning bliver holdt i en god stand.

Til sidst en meget stor tak til alle jer, der er med i bestyrelsen, i grupperne, eller som melder sig til forefaldende opgaver. Alle bruger en stor del af deres tid til alle disse opgaver, og det er til uvurderlig hjælp for foreningen.

En rigtig glædelig jul og et godt nytår ønskes alle vore medlemmer og venner.

En stor tak til vore sponsorer, der gør det muligt at udgive Årsskrift 2017

Axfield Consult Aps, Grethe Bielefeldt, Kratlodden 46, Måløv

Benny Johansen & Sønner A/S, Kirkevej 8, Ledøje

Buehøjgaard Møbler A/S, Hove Bygade 4, Hove

Dansk Lokalhistorisk Forening

Gartneriet Rosenlund, Skebjergvej 33, Smørumnedre

Gunnars Planter, Ole Hansen, Råbrovej 34, Smørumnedre

Murerfirmaet Brdr. Theisen, Rugvej 7, Smørumvang

Oticon Fonden, Kongebakken 9, Smørumnedre

Realmæglerne, Viggo Axelsen Aps, Ballerup/Smørum

Restaurant Kongemosen, Kongemosen 1, Smørumnedre

Skorstensfejer René Tausø Bak, 22 16 94 27, Tune

SuperBrugsen, Flodvej 75G, Smørumnedre

